

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Téma rasismus a rasová tolerance ve výuce
Výchovy k občanství
a Základů společenských věd

Vypracoval: Bc. Pavel Stejskal
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 20. dubna 2021

.....

Bc. Pavel Stejskal

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a za čas, který mi při psaní této práce věnoval. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. et. Mgr. Petře Hořejšové za konzultaci praktické části práce. Rovněž bych rád poděkoval své rodině, přítelkyni a přátelům za podporu při psaní této práce.

Anotace

Jedním z největších světových témat dnešní doby je rasismus a rasová tolerance. Tato problematika se řeší takřka po celém světě napříč věkovými skupinami. V diplomové práci se nejprve autor práce v teoretické části pokusí definovat klíčové pojmy jako rasismus, xenofobie, etnikum, multikulturalismus či předsudky, a to z pohledu teoretického, zejména společenskovedního pojetí tak, aby toto bylo dobře provázáno s následující prakticky orientovanou částí, věnující se vzdělávacímu procesu a otázce rasismu. Důležitá pak bude zejména praktická část, kde autor práce navrhne metody a konkrétní výukové aktivity, které by žákům měly pomoci v utváření si názorů a postojů v otázce rasové tolerance ve smyslu stávajícího platného kurikula pro autorem zvolený typ školy a věk žáků. V práci se autor pokusí též popsat vztah dětí, žáků k dané problematice.

Annotation

Racism and racial tolerance are one of the greatest issues of today. These issues are addressed around almost the entire globe across all age groups. In the diploma thesis, student first defines key terms such as racism, xenophobia, ethnicity, multiculturalism or prejudice, from the theoretical, especially social sciences, point of view so that it is well connected with the following, practically oriented, part, dedicated to the educational process and the issue of racism. The practical part will be of special importance, as the author proposes methods and specific teaching activities that should help students to form opinions and attitudes on the issue of racial tolerance in terms of the current curriculum for the author's chosen type of school and age. In the thesis, the author will also try to describe the relationship of children towards these issues.

Obsah

1. Úvod	8
2. Lidská rasa	10
3. Klíčové pojmy z kulturní antropologie	16
3.1 Etnikum, etnická skupina	17
3.2 Kultura	17
3.3 Xenofobie	19
3.4 Diskriminace	21
3.5 Rasismus	22
4. Výchova k rasové toleranci dětí	24
4.1 Multikulturní výchova	25
4.1.1 Učitel při výuce v multikulturní třídě	26
4.2 Postoje dětí a jejich ovlivňování	28
4.2.1 Jak postoje dětí ovlivňují média	29
4.2.2 Jak vést žáky k rasové toleranci	29
4.3 Získávání rasových předsudků a postojů	31
4.4 Dehumanizace spojená s rasovými předsudky u dětí	32
4.5 Rozdílnost předsudků mužů a žen	34
5. Situace v České republice	37
5.1 Téma rasové tolerance v českých školách	38
5.1.1 Osobnostní a sociální výchova	38
5.1.2 Výchova demokratického občana	39
5.1.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	40

5.1.4	Multikulturní výchova	40
5.1.5	Mediální výchova	42
5.2	Vnímání cizinců českými dětmi	43
5.3	Romové v ČR.....	44
6.	Praktická část	45
6.1	Metodika práce	45
6.1.1	Cíl výzkumu	45
6.1.2	Typ výzkumu.....	45
6.1.3	Jak probíhala výzkumná metoda.....	46
6.2	Aktivity na téma výchova k rasové toleranci.....	46
6.2.1	Poznávání druhých	48
6.2.2	Minorita vs majorita.....	50
6.2.3	Práce s pojmy	52
6.2.4	Práce s filmem	53
6.2.5	Vlámové a Valoni.....	55
6.2.6	ANO, či NE?	56
6.2.7	Zdravíme do světa	58
6.2.8	Diskuse a argumentační fauly	59
6.2.9	Jak byste proti rasismu bojovali vy?.....	64
6.2.10	Sluníčko versus člověk.....	66
6.3	Zpráva psychologa k navrženým aktivitám	67
7.	Závěr.....	69
8.	Seznam zdrojů:	72
9.	Seznam obrázků	75

1. Úvod

Pojmy xenofobie a multikulturalismus jsou v České republice již několik let pravidelnými tématy v celospolečenských diskusích. Za tento stav mohou z velké části i populistické strany, jež si tato témata vzala jako ústřední a pravidelně se jimi zabývají na schůzích Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Následně se prostřednictvím médií snaží vytvořit problém, který jsou ochotni vyřešit. Pro běžného člověka je těžké těmto složitým antropologickým a sociologickým termínům rozumět. Ve společnosti pak nastává konfrontace, při které jedna strana zastává určitý názor a druhá strana zase opačný. To je doplněno o označování za rasisty a xenofoby na jedné straně a na druhé zase za „vítače a sluníčkáře“.

Aktuálnost rozebíraného problému dokumentuje i situace ze dne 18. 3. 2021, kdy se konala odvěta osmifinále poháru UEFA ve fotbale mezi Slavií Praha a Glasgow Rangers. Vyhrocený zápas, jehož součástí bylo několik brutálních zákroků ze strany Skotů, poznamenala jedna událost. Po jednom ostrém faulu přiběhl k hráči tmavé pleti z celku Glasgow obránce Slavie a něco mu sdělil s rukou kryjící si ústa. Druhý den o tomto zápase psala většina médií z celé Evropy, avšak nepsalo se o útočnickovi skotského celku Roofovi, který kopem do obličeje způsobil hostujícímu gólmanovi zlomeninu čelní kosti, nýbrž o údajném rasismu. Média řešila výhradně potenciální rasismus, nikoli okolnosti, které situaci předcházely a bezesporu byly za hranou fair-play. Tento případ není ojedinělý. Rasismus v západních státech funguje na obyvatelstvo jako červený hadr na býka. Čeští fotbaloví odborníci při televizních debatách nedokázali pochopit, jak pár slov může být horších než zlomená čelní kost. Na tomto příkladu můžeme vidět, jak odlišně je vnímán rasismus v Čechách na rozdíl od západních sousedů.

Globalizovaný svět s sebou přináší větší propojení lidí a spolu s tím se tak setkávají různé kultury a rasy. Úkolem výchovy k občanství je mimo jiné vést žáky k toleranci a rasové snášenlivosti, a proto je jedním z hlavních cílů této práce objasnit základní pojmy, které se k této problematice vztahují. Termíny jako rasa, rasismus nebo etnikum se v internetových diskusích vyskytují velice často, avšak mnohdy jsou chybně používány a vysvětleny. Učitelé výchovy k občanství by měli s žáky pracovat na tom, aby každý už od školního věku těmto pojmům rozuměl, což může do budoucna ušetřit mnoho celospolečenských konfrontací, které jsou založené na špatné interpretaci

těchto pojmů. 21. století se často označuje jako doba „postfaktická“ a dochází k vydávání nepravd za svůj názor. Toto se nevyhnulo ani oblasti multikulturality, a proto je důležité, aby učitel daným termínům sám dobře rozuměl a žákům je dokázal správně vysvětlit

Následně v teoretické části této práce autor objasní, do jaké míry je škola jako instituce schopna ovlivnit rasovou toleranci dětí. Diplomová práce si bere za úkol prozkoumat, jaké další vlivy ovlivňují rasové předsudky dětí.

Dalším cílem diplomové práce je navrhnout metody, jež povedou ke zvýšení rasové tolerance dětí. Autor práce se bude snažit navrhnout konkrétní aktivity tak, aby byly přímo použitelné ve výuce, a aby tomu, kdo se je rozhodne aplikovat, nedalo práci jim porozumět, případně je uzpůsobit své vlastní potřebě. Cílová věková skupina, na kterou se autor zaměří, je druhý stupeň základní školy. Důraz bude kladen jak na jejich efektivitu ve vztahu k rasové toleranci dětí, tak na jejich atraktivitu směrem k žákům. Ta zaručí to, že děti se jich zúčastní s chutí a nasazením.

1. Lidská rasa

Ještě ve starověku, v dobách antického Řecka a Říma, pojem „rasa“ neexistoval. Lidé s odlišnými fyziologickými znaky mohli být jak otroci, tak i měšťanské obyvatelstvo. V Římě se rozlišovalo pouze to, jestli jedinec vyrůstal za hranicemi Římské říše, nebo uvnitř. „Přeshraničářům“ se poté říkalo barbaři. Předsudky byly směřovány na vyznavače odlišných náboženství. Převážně po přijetí křesťanství jako státního vyznání byl tento tlak ještě zesílen.¹

Pojem „rasa“ použil v antropologii poprvé francouzský antropolog Françoise Bernier koncem 17. století.²

V průběhu historie se zkoumání a klasifikace ras prováděla různými způsoby. Výsledně pak můžeme určit tři etapy vývoje. 18. století lze označit za zlatý věk pro morfologii a anatomii. 19. století je symbolizováno příklonem vědců, kteří se rasovou otázkou zabývali, k biologii. Ve 20. století se pak snahy o rozřazení lidí do skupin zaměřili na kulturní antropologii.³

Klasifikace lidských ras nabrala na obrátkách s nástupem osvícenství. Jeden z prvních vědců, kteří se pokusili rozdělit člověka do kategorií podle fyziologických znaků, byl Carl Linné. Ten nejprve lidské plémě roku 1735 přiřadil do rodu primátů. Následně rozdělil lidský druh na typy. Základními čtyřmi třídami v jeho klasifikaci byli Evropani, američtí Indiáni, Asiaté a Afričani.⁴

Právě v 18. století, v době encyklopedistů, byli lidé ve vědeckých kruzích posedlí touhou třídit a klasifikovat vše, co bylo možné. Po klasifikaci fauny a flóry přišla řada i na člověka. V biologii se odborníci snažili rozřazovat organismy podle morfologie a

---

¹ FREDRICKSON, George M. 2003. Rasismus: stručná historie. Přeložil Veronika MATYSOVÁ. Praha: BB art. ISBN 80-7341-124-5.

² WOLF, Josef. 2000. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0099-4., s.7;34

³ HLAVÁČOVÁ, L. 2019. Rasa versus etnická skupina. Praha: Univerzita Karlova.

⁴ FREDRICKSON, George M. 2003. Rasismus: stručná historie. Přeložil Veronika MATYSOVÁ. Praha: BB art. ISBN 80-7341-124-5.

panovalo přesvědčení, že díky studiu morfologie organismů pochopí život na naší planetě.⁵

Tehdejší věda neměla kapacity na hlubší zkoumání organismů, a proto pro rozřazení organismů použila nejdostupnější data, tedy vnější znaky. Tento způsob nebyl ideální a docházelo k dnes již kuriózním přehmatům. Linné například zařadil slona a nosorožce do jedné třídy. Učinil tak proto, že oběma z těla vystupovaly jakési výrůstky. Problematické bylo také vyčlenění člověka od ostatních zvířat. Morfologicky bez použití kulturních aspektů to totiž jde poměrně složitě. U klasifikace člověka se tehdejší vědci zaměřili především na pigmentaci kůže a tvar lebky. Neřekli však, proč právě zvolili tyto znaky. Stejně tak mohly být klíčovými proměnnými například délka nosu nebo tvar uší.⁶

Už tenkrát část vědců dělalo zásadní chybu. Snažili se totiž rozdělit člověka mezi různé druhy. To však čistě vědecky není možné. Jediné kritérium, podle kterého můžeme živočichy rozdělovat do druhů, je reprodukční. Pokud se dva jedinci spolu mohou pářit a reprodukovat, pak se jedná biologicky o stejný druh.⁷

Pokud se zaměříme na období cca 130 000–100 000 př. n. l., můžeme se v literatuře dočíst, že na území Evropy a Blízkého východu žili homo neandrtálci. Ti se považují za jiný druh než anatomicky moderní člověk. Neandrtálci byli robustní, měli krátké kosti a uměli se dobře přizpůsobit měnícím se klimatickým podmínkám. S anatomicky moderním člověkem se na okrajích jejich areálu potkávali. Vědci si dlouho mysleli, že k reprodukci mezi nimi nedošlo, ale výzkum z roku 2010 ukázal, že opak je pravdou. Zhruba před 100 000 lety se člověk neandrtálský a anatomicky

---

⁵ HLAVÁČOVÁ, L. 2019. Rasa versus etnická skupina. Praha: Univerzita Karlova.

⁶ ŠMAUSOVÁ, GERLINDA. 1999. „Rasa“ Jako Rasistická Konstrukce / The Concept of Race: A Construction of Racist Discourses." Sociologický Časopis / Czech Sociological Review 35, no. 4. s. 433-446.

⁷ BENEŠ, Jan. 1994. Člověk. Ilustroval Adolf ABSOLON. Praha: Mladá fronta. Orbis pictus (Mladá fronta). ISBN isbn:80-204-0460-0. s. 321

moderní člověk pářili. Při porovnání dnešní DNA s Neandrtálskou se zjistilo, že anatomicky moderní člověk má asi 1–4% neandrtálské DNA.⁸

To, že jsme jeden druh, se potvrdilo při zkoumání důvodu rozdílné barvy kůže lidí. Nina Jablonski (2008) procestovala se svým týmem velkou část světa a měřila odstín barvy kůže. Výsledek výzkumu můžete vidět na obrázku 1. Barevná škála ukazuje odstín barvy zbarvení pokožky jednotlivých částí světa. Ukázalo se, že barva kůže přesně kopíruje hodnoty dopadu UV záření na Zemi (obrázek 2). Ze Slunce k nám totiž přichází široké spektrum záření, včetně neviditelného ultrafialového. Jednou ze složek ultrafialového záření je UVB, které tvoří asi 5 % jeho obsahu. Toto záření může být pro člověka nebezpečné. Způsobuje spálení pokožky při opalování. Při dlouhodobém vystavení tohoto záření může způsobovat rakovinu kůže. Naše tělo se tomuto UVB záření dokáže efektivně bránit. Konkrétně to dělá za pomoci melaninu. Melanin je podkožní barvivo, které umí pohlcovat UVB záření a tím ochránit buněčná jádra v lidských tělech. Zároveň však melanin nesmí pohltnout všechno UVB záření. Tělo část tohoto záření potřebuje, protože si s jeho pomocí dokáže samo vyrobit vitamín D. Ten je zcela nezbytný pro lidský vývoj, protože ovlivňuje hospodaření s vápníkem, hořčíkem nebo fosforem. Zároveň napomáhá ke správnému vývoji a funkci kostí. Podílí se také na fungování nervového a imunitního systému. V konečném důsledku se člověk bez vitamínu D neobejde. Vyplývá z toho, že lidské tělo potřebuje mít melaninu, tak akorát, aby dokázalo vytvářet vitamín D, ale vyhnulo se nebezpečí rakoviny kůže. Z celé studie vyplývá, že barva kůže lidí je ovlivněna množstvím melaninu a toto množství je zase ovlivněno množstvím UVB záření, které na jejich tělo dopadá. všichni lidé jsou tedy jedním druhem a jejich rozdílná barva kůže je pouze adaptací na podmínky prostředí, ve kterých žijí.^{9 10}

---

⁸ VANČATA, Václav. 2005. Paleoantropologie a evoluční antropologie. Učební text pro studenty antropologických oborů University Karlovy. Praha: Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra biologie a ekologické výchovy. s. 173 – 184

⁹ CHAPLIN, George a Nina G. JABLONSKI. 2009. Vitamin D and the evolution of human pigmentation. *American Journal of Physical Anthropology*, 139(4), 451-461.

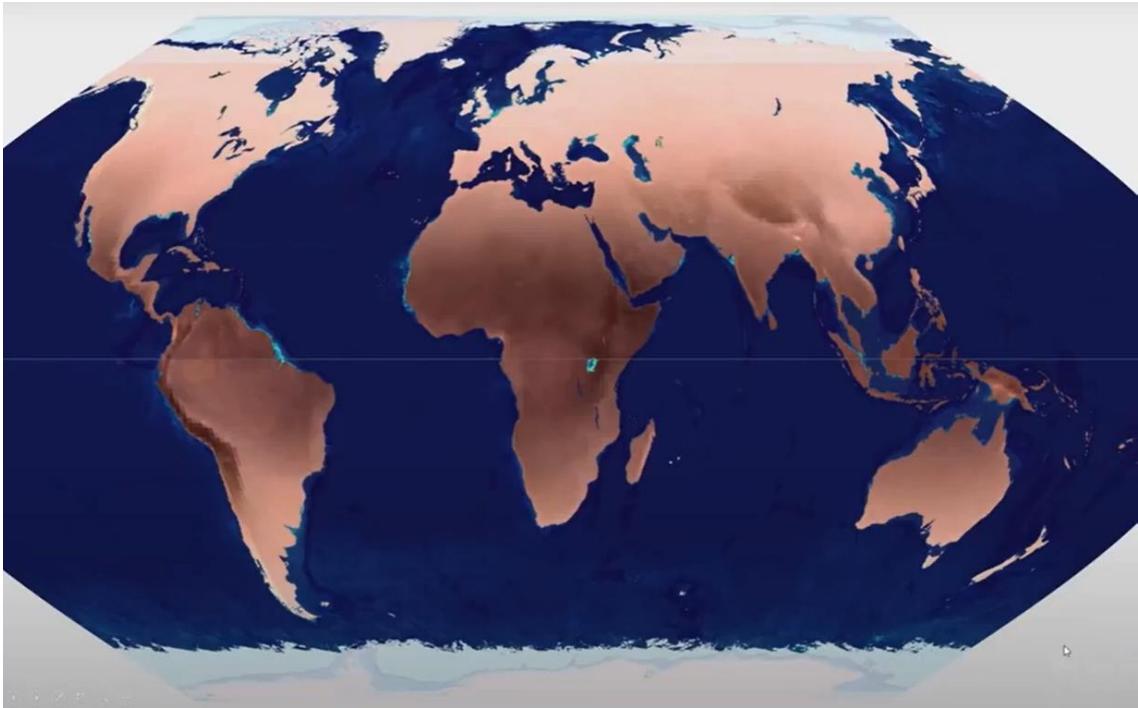
10 JABLONSKI, Nina G. 2006. *Skin: A Natural History*. Berkeley, University of California Press.

Pokud se podíváme na obrázek 1, můžeme vidět, že barva lidské kůže se nemění lineárně se vzdáleností od rovníku. Světlejší barvu kůže, oproti stejné zeměpisné šířce, můžeme najít například v oblasti řeky Konga. Je to zapříčiněno tím, že se v této oblasti rozkládá tropický deštný prales a obyvatelé jsou zde tak přirozeně chráněni proti UV záření korunami stromů. Naopak tmavší barva je v oblasti vysokých hor, například And nebo Himalájí. Tam je vinou vyšší nadmořské výšky hodnota UV záření vyšší, a proto zde také bude tmavší barva kůže místních obyvatel. Směrem k pólům se množství UVB záření snižuje. Z tohoto důvodu zde také tým Niny Jablonski naměřil světlejší barvy kůže. V dnešní době globalizace a vysoké přeshraniční migrace se můžeme setkat se situací, kdy žije člověk s určitou barvou kůže na místě, které pro něho z tohoto pohledu není vhodné. Příkladem můžou být černoši v severských státech nebo běloši v blízkosti rovníku. Černochům pak většinou chybí vitamín D, protože jejich tělo pohltí takřka všechno UVB záření. Musejí si ho často dodávat formou doplňků stravy. Běloši v rovníkových oblastech zase musejí chodit zahalení, protože je jejich tělo nechrání tak, jako místní černošské obyvatelstvo.¹¹

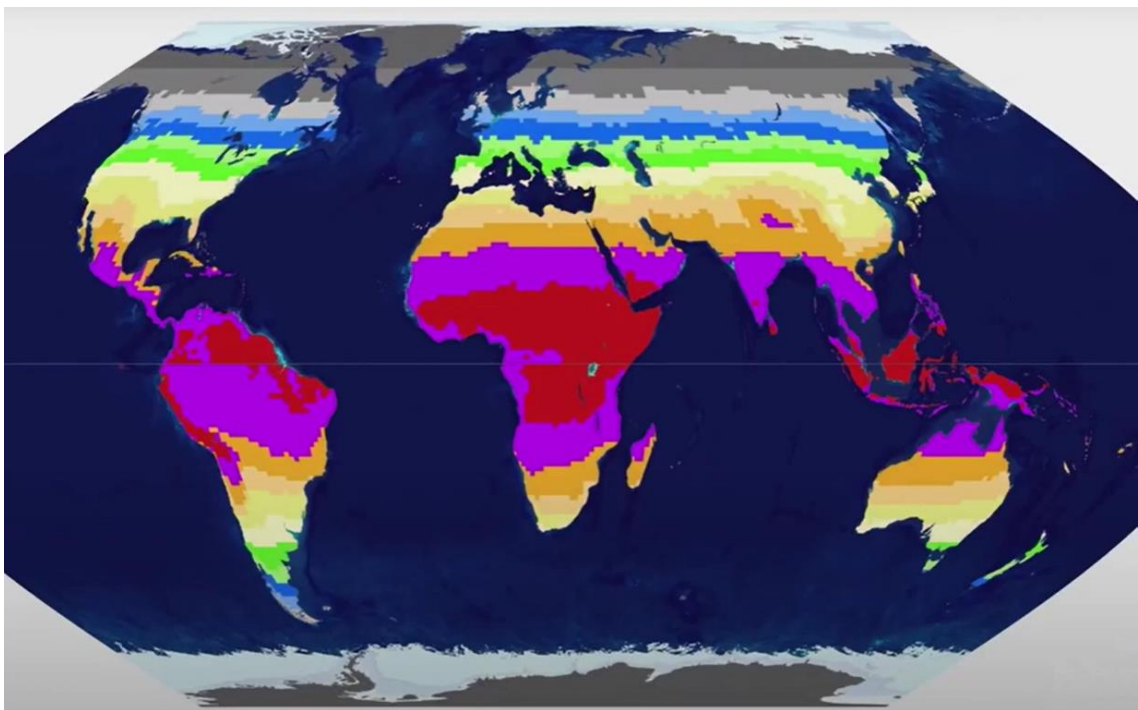
¹¹ CHAPLIN, George a Nina G. JABLONSKI. 2009. Vitamin D and the evolution of human depigmentation. *American Journal of Physical Anthropology*, 139(4), 451-461.

Obrázek 1 - Mapa světa podle odstínu barvy kůže

Zdroj: CHAPLIN, G., JABLONSKI, N. (2009)

Obrázek 2 - Mapa světa podle míry dopadu UV záření

Zdroj: CHAPLIN, G., JABLONSKI, N. (2009)

Druhá etapa vývoje klasifikace ras je spojena s genetikou. Konkrétně v ní je často skloňováno jméno Gregora Johanna Mendela. Ten objevil genetické zákonitosti a přispěl tak k rozvoji tohoto oboru. Předmětem výzkumu již není anatomie lidí, ale jejich geny. Je jisté, že kdyby se dala udělat klasifikace pomocí genetiky, antropologové by se rádi vzdali původních kritérií pro tvorbu ras. To se ovšem ukázalo jako obtížné. Biologové vzali DNA lidí, kteří byli dříve rozřazováni do odlišných ras. Ukázalo se, že geneticky jsou si lidé daleko příbuznější, než se původně předpokládalo. Pokud bychom lidi přirovnali k psím plemenům, pak bychom konstatovali, že čistokrevné rasy teriérů nebo labradorů takřka neexistovaly a namísto toho je světová populace tvořena pouliční směskou. Dokonce často geneticky příbuznější jsou lidé, kteří jsou členy jiné rasy (vytvořené pomocí anatomických znaků) než v lidé v rámci stejné rasy. Barva kůže je sice také znak, který se zaznamenává jako genetická informace v DNA, ale těchto genetických informací je tolik, že v konečném důsledku má jen malý význam. Biologové by dokázali vytvořit nové kategorie skupin lidí se stejným genetickým původem, ale tyto skupiny by absolutně neodpovídaly již zavedené klasifikaci. Výzkum došel na konci této etapy k výsledku, že územní diferenciace nemá vliv na variabilitu genetické informace. Jednoduché a přímé dělení do ras není možné a z objevů biologů vyplývá, že žádná objektivní rasové dělení neexistuje. Díky těmto novým skutečnostem se antropologové uchýlili k zavedení nového pojmu *etnikum*.^{12 13}

„V dnešním pohledu se dělení lidí do ras a rasových typů jeví skutečně jako dávno překonaný anachronismus, jako marné, zbytečné a přímo scestné pokusy vyjádřit nevyjádřitelné.“¹⁴

Antropologové si ve 20. století začali čím dál víc uvědomovat, že lidské skupiny lze jen stěží vymezit pomocí anatomických nebo genetických znaků. Již u zkoumání živočichů si všimli, že vzorce chování patří k charakteristice určitých skupin. Například

---

¹² ŠMAUSOVÁ, GERLINDA. 1999. „Rasa“ Jako Rasistická Konstrukce / The Concept of Race: A Construction of Racist Discourses." Sociologický Časopis / Czech Sociological Review 35, no. 4. s. 433-446.

¹³ HLAVÁČOVÁ, L. 2019. Rasa versus etnická skupina. Praha: Univerzita Karlova. s. 31-32

¹⁴ BENEŠ, Jan. 1994. Člověk. Ilustroval Adolf ABSOLON. Praha: Mladá fronta. Orbis pictus (Mladá fronta). ISBN isbn:80-204-0460-0. s. 325

surikaty můžeme definovat podle fyziologických znaků, jako je například barva srsti, tvar těla, ale stejně tak k této skupině patří tradiční hlídkování, které je má ochránit proti predátorům. Antropologové tedy museli k rozlišovacím parametrům lidských skupin přidat i chování a kulturu. Pojem rasa však neobsahuje všechny prvky, které jsou k popsání lidských tříd klíčové. Musel být zaveden termín, který toto dokázal. Tím se stalo etnikum nebo etnická skupina. Tyto pojmy zahrnují fyzické, environmentální, sociální a kulturní vlastnosti propojeně, nikoliv odděleně.¹⁵

Zvláštním případem etnika pak mohou být židé. Ti žili stovky let roztroušeni po celém světě a tvořili početné minority v mnoha státech. Anatomicky se často smísili s místním obyvatelstvem, díky vzájemné reprodukci. Jejich kultura však je tak silná, že se kulturně nesloučili. Naopak v místech, kde proti nim ze strany majoritního obyvatelstva byla vedena agrese a židé byli segregováni se tato skupina ještě více semkla a kulturní rozdíly zůstaly velké¹⁶

3. Klíčové pojmy z kulturní antropologie

Šišková (2008) ve své práci uvádí, že člověk je v základu konzervativní tvor. Má rád stálé prostředí a ke změnám, které se v jeho životě mohou objevit, je ostražitý. Pokud se do života daného jedince přidá něco nového, je nejdřív velice ostražitý. Toto platí nejen u nových věcí, ale i u nových lidí. Postupem času si většinou na vše nové zvykne a začlení to do svého života. Tato fáze však nastat nemusí. Může dojít k tomu, že člověk novinky do svého života nepustí a bude se jim bránit. Proč tomu tak je? To nemůžeme jednoduše vysvětlit. Pověštinou bývá klíčový faktor předsudků. Ty můžeme chápat jako pomocnou berli, kterou lidé používají, aby se bránili proti věcem nebo lidem, jež jsou jim cizí. Předsudky jsou pověštinou neracionální. Pomocí nich si člověk dokáže udělat názor, který je pro něj přijatelný. Nemusí také cizí věci zkoumat a poznávat. Postupně si vytváří přesvědčení, které tvrdí, že vše cizí, všechny odchylky a veškeré odlišnosti jsou nebezpečné. Tento fenomén pak nazýváme xenofobie. Pokud xenofobie směřuje

---

¹⁵ HLAVÁČOVÁ, L. 2019. Rasa versus etnická skupina. Praha: Univerzita Karlova.s. 32-33

¹⁶ ŠMAUSOVÁ, GERLINDA. 1999. „Rasa“ Jako Rasistická Konstrukce / The Concept of Race: A Construction of Racist Discourses." Sociologický Časopis / Czech Sociological Review 35, no. 4. s. 433-446.

k určitému etniku, jako jsou například Vietnamci nebo Romové, a napadá ho, mluvíme již o rasismu.¹⁷

3.1 Etnikum, etnická skupina

Pojem pochází z řečtiny a v překladu znamená kmen. Již ve starověkém Řecku totiž rozpoznávali rozdíly mezi jednotlivými skupinami obyvatel, a to jak fyziologické, tak kulturní. V dnešní době definujeme pojem etnikum jako skupinu lidí, kteří mají společný původ, kulturu a ve většině případů i jazyk. Všechny tyto faktory vzájemně mezi nimi utváří vztahy a jistou soudržnost. V české a evropské pojetí termínu etnikum můžeme mluvit o národu jako o rozvinuté skupině s vlastním územím. Pojem etnická skupina pak označuje společenství, které se plně nerozvinulo a vlastní území nemá (například Romové nebo Laponci).

3.2 Kultura

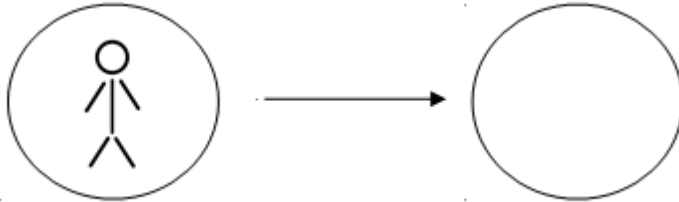
Pojem *kultura* můžeme chápat jako život určité skupiny lidí. Kultura je systém sdílených společenských vzorců chování, myšlení a vnímání. Pod pojem studium kultury si můžeme představit buď mapování kulturní rozmanitosti obyvatelstva světa nebo studium konkrétní lidské kultury. Úkolem výzkumníka u druhého typu pak je popsat, analyzovat a vysvětlit kulturní podobnosti a odlišnosti. Kultura hraje velkou roli při formování osobnosti v dětství. Kulturní zvyky si dítě osvojuje s pomocí procesů socializace a enkulturace. Podle některých psychologů dokonce kultura hraje větší roli než vrozené rysy, jež dle nich chování a prožívání neovlivňují v takové míře jako právě kulturní prostředí. S pojmem kultura úzce souvisí termín kulturní relativismus, což je metoda, díky které můžeme poznat cizí kulturu. Pracuje s principem etnocentrismu, který říká, že člověk většinou hodnotí cizí kulturu z vlastního pohledu, což má za následek, že se mu nemusí líbit a přijde mu „divná“. Abychom cizí kulturu mohli objektivně poznat, musíme se zbavit etnocentrismu. Tím si zajistíme, že budeme

---

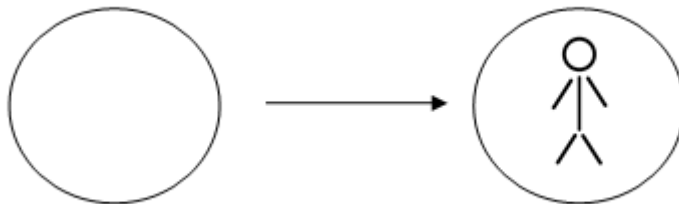
¹⁷ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2008. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2. s. 11 – 12

kulturu poznávat a ne hodnotit. Pokud kulturu poznáme, pochopíme věci, které by při etnocentrismu byly pro nás nepochopitelné.¹⁸

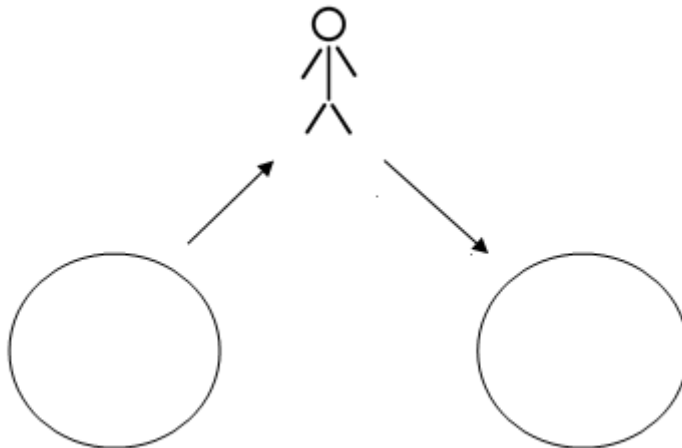
Obrázek 3 - Etnocentrismus

Obrázek 4 - Kulturní relativismus (emický)

Obrázek 5 - Kulturní relativismus (etický)

Zdroj: Vlastní zpracování

---

¹⁸ VODÁKOVÁ, Alena, HRDÝ, Ladislav a SOUKUP, Václav. 1993. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 5. ISBN 80-901424-1-9. s. 65-90.

U etického kulturního relativismu antropolog vystoupí ze své vlastní kultury a snaží se koukat na tu cizí nezaujatě. Stane se z něj pouhý pozorovatel. Výhodou je, že antropolog může vnímat věci, které ani domorodci nevidí, protože je dělají podvědomě. Emický kulturní relativismus pak popisuje situaci, kdy antropolog kouká na kulturu jejíma vlastníma očima. Snaží se do ní proniknout a přímo se jí účastnit.¹⁹

3.3 Xenofobie

Xenofobie bývá definována jako obava či nedůvěra vůči jinému etniku, rase, národu nebo státu. Může mít empirický charakter, tedy, že daný jedinec již má s výše zmíněnými skupinami nebo útvary zkušenost (většinou negativní), a proto je proti nim ostražitý. Xenofobie může vzniknout i bez vlastní předchozí zkušenosti, a to díky zkušenosti přejaté od kamarádů nebo rodiny. Etologové a sociobiologové se shodují, že odměšenost k neznámým tvorům je geneticky přirozená. Předkům sloužila odpradávná a tyto reflexy jim pomáhaly přežít. Také pomáhají utužit skupinu, která má společné obavy k cizincům. Xenofobie je tedy něco, co je do velké míry přirozené, avšak z dnešního pohledu se vymezují dvě stádia xenofobie. Ta prostá, která může být do určité míry zdravá a může člověka ochránit a útočná, která již nestaví obyvatelstvo do pozice „my a oni“, ale do pozice „my proti nim“. Tomuto typu xenofobie je vlastní generalizace, která celé „cizí“ skupině připisuje stejné vlastnosti. Nejnebezpečnější se stává xenofobie, jež se napojí na ideologii, jak se to stalo v nacistickém Německu.²⁰

Zajímavou studii zveřejnila Harvardská univerzita (obrázek 3.) Ta v rámci projektu Implicit sbírala v letech 2002–2015 data o rasových předsudcích obyvatel evropských zemí. Uživatelé absolvovali test implicitního přidružení (IAT), který sleduje, jak rychle je dotazovaný schopen spárovat jednotlivá slova s černým nebo bílým obličejem. Výzkumu se zúčastnilo celkově 144 038 bílých Evropanů. Výsledek byl v jednotlivých státech značně odlišný. Zatímco obyvatelé severovýchodních zemí a Britských ostrovů bychom mohli považovat za ty, které se netvoří rasové předsudky, obyvatelé

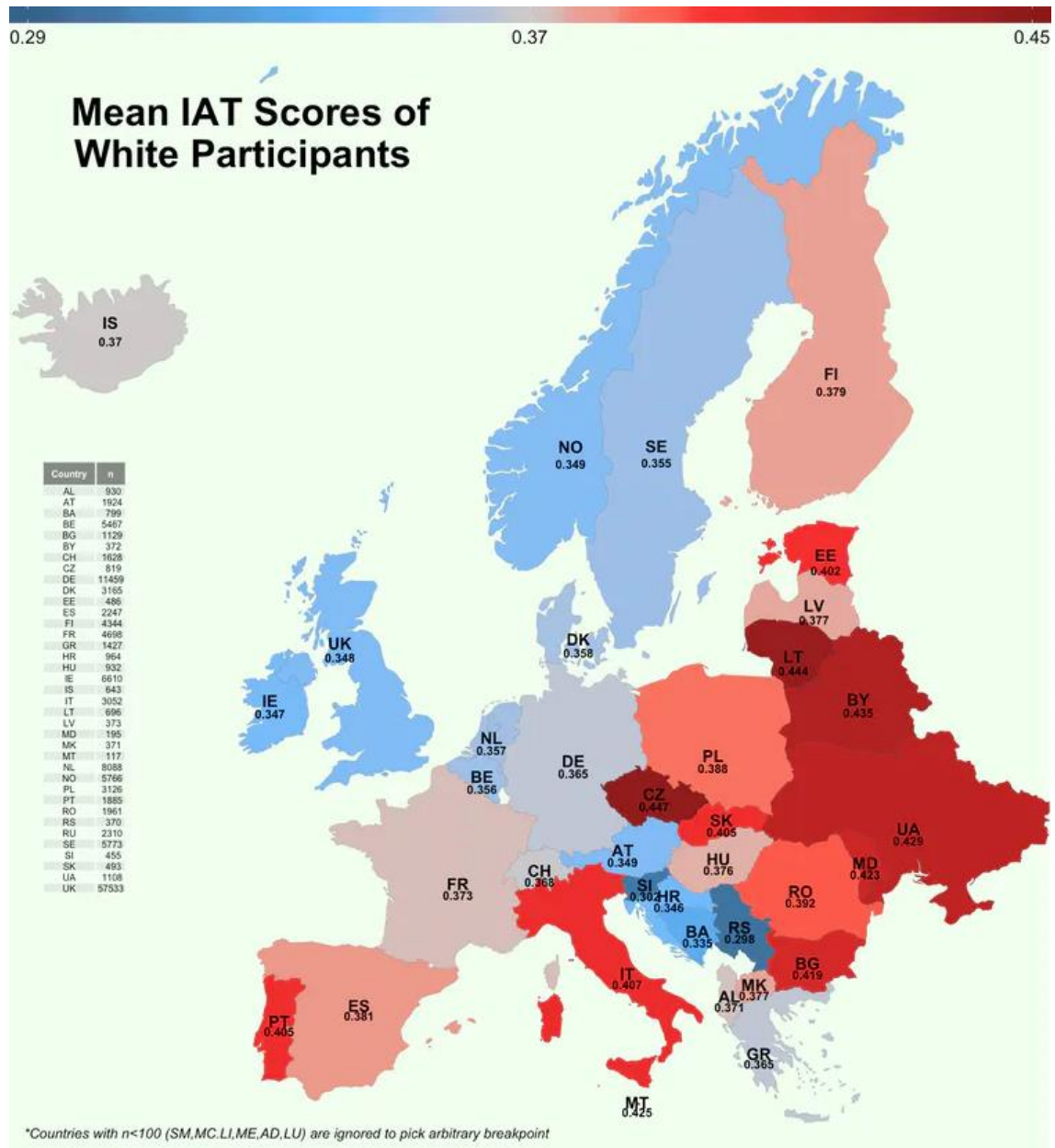
---

¹⁹ VODÁKOVÁ, Alena, HRDÝ, Ladislav a SOUKUP, Václav. 1993. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 5. ISBN 80-901424-1-9. s. 65-90.

²⁰ PELCOVÁ, Naděžda. 2009. Multikulturalismus a multikulturní výchova. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-392-4.

České republiky a Litvy přiřazovali velmi rychle negativní slova černému obličejí a podle výzkumu Harvardské univerzity si lidé v těchto státech tvoří ve větší míře rasové předsudky.²¹

Obrázek 6 – Mapa míry rasových předsudků obyvatel evropských zemí

Zdroj: STAFFORD, T. (2017)

²¹ This map shows what white Europeans associate with race [online]. United Kingdom: The conversation, 2017. Dostupné z: <https://theconversation.com/this-map-shows-what-white-europeans-associate-with-race-and-it-makes-for-uncomfortable-reading-76661>

3.4 Diskriminace

Na otázku diskriminace odpovídají svou teorií sociální dominance Sidanius a Pratto (1999). Tato teorie předpokládá, že všechna společenství měla a má tendence vytvářet hierarchii. Společnost se vždy polarizuje na nadřizené a podřizené. Nadřizená skupina má v rukou moc a ekonomické zdroje, a aby si toto výsostné postavení udržela, utlačuje podřizenou skupinu. V rámci společnosti pak existuje i meziskupinová diskriminace. Ta se dělí na tři typy:

- Diskriminace na základě věku
- Diskriminace na základě pohlaví
- Arbitrární diskriminace

Diskriminace na základě věku je charakteristická nerovnoměrným rozložením moci dospělého a dítěte. Nerovnoměrné postavení mužů vůči ženám pak označujeme jako diskriminaci na základě pohlaví. Muži mají vyšší politickou, vojenskou i ekonomickou moc. Jako arbitrární (libovolnou) označujeme diskriminaci vedenou na základě různé rasy, náboženství, národnosti nebo majetku. Tento třetí typ diskriminace je nejrozsáhlejší. Podílí se největší měrou na meziskupinové diskriminaci. Od zbývajících dvou se liší čtyřmi základními vlastnostmi.

1. Pružnost

- Na rozdíl od prvních dvou typů diskriminace je arbitrární velmi pružný. Definice muže/ženy nebo dospělého/dítěte je v každé kultuře většinou pevně daná a není velký prostor na zpochybnění těchto skupin. U arbitrární skupiny toto neplatí. Již zmiňovaný pojem rasa je značně nekonzistentní a může být tvůrcem nekonečných diskuzí nad tím, co je ještě rasa bílá, co už rasa odlišná apod.

2. Násilí

- Násilí je u arbitrární diskriminace zastoupeno v daleko vyšší míře. Z historie dokonce můžeme znát případy, kdy se jedna skupina snažila o totální vyhlazení druhé skupiny, ať už z rasových nebo náboženských důvodů. To u prvních dvou typů zpravidla nenajdeme. Nejsou známy

případy, kdy by se například muži chtěli zbavit žen nebo dospělí děti (pokud nebereme v potaz například biblický příběh o Herodovi).

3. Zaměření

- U arbitrární diskriminace jde většinou o moc. Nadřazená skupina si hájí své postavení nad podřízenou skupinou. To se týká většinou mužů. Ti jsou nejčastěji původci trestných činů. Právě proto je arbitrární diskriminace spojena s násilím, ke kterému mají muži obecně blíže. Boj o moc můžeme najít i ve znásilnění žen, která jsou často podněcována z důvodu zisku převahy nad jiným mužem.^{22 23}

3.5 Rasismus

Definici rasismu můžeme najít mnoho. Taktéž lidový výklad tohoto termínu je různý. Některé výklady jsou však značně nevědecké, protože do definice promítl autor své emoce. Emoční vazbu je třeba opomenout a vycházet pouze ze strohých vědeckých faktů. Pokud by šlo pouze o vnímání jedné rasové skupiny té druhé, a to i v negativně s tvorbou předsudků, pak bychom o rasismu mluvit nemohli. Rasismus nastává až tehdy, pokud tyto emoce a předsudky překlenou v konkrétní jednání, při kterém jedna rasová skupina napadá druhou.²⁴

Britský Sociolog A. Giddens (1999) se vyhraňuje proti označování za rasismus v situaci, kdy jedinec nebo skupina má pouze předsudek nebo odmítavý postoj vůči jiné rase. Uvádí to na příkladu, kdy si běloch chce koupit dům, ale od koupě ustoupí,

---

²² LOUČNÝ, Jiří. 2015. Teorie sociální dominance: Adaptace metody SD06-SCALE a její ověření v českém kulturním prostředí. Olomouc. diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta.

²³SIDANIUS, Jim a PRATTO, Felicia. 1999. Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139175043

²⁴ PRŮCHA, Jan. 2010. Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]. 3. vyd. Praha: Portál. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1. s. 64-65

protože dům se nachází v černošské čtvrti. V takovém případě nemůžeme mluvit o rasismu, protože běloch na černochoy přímo nezaútočil.²⁵

Rasismus se dělí na dvě složky. Lidovou a ideologickou. Lidová složka rasismu je jednodušší, avšak její nebezpečnost může být velmi vysoká. Funguje na principu lidového stigma. Majoritní obyvatelstvo si tvoří na minoritu „názory“, které bývají pouhými předsudky a stereotypy. Přisuzují jim na základně odlišných fyziologických znaků znaky kulturní a charakterové vlastnosti. Následně začne cizince s těmito předsudky atakovat. Minoritní obyvatelstvo se proti tomu začne bránit. Jeho přirozená obrana je odpor k majoritě a ke všemu, čím se řídí. V praxi to může znamenat to, že například začnou porušovat zákon nebo rezignují na vzdělání, protože stejně od nich vzdělanost nikdo nečeká. Na toto přesně čeká lidový rasismus. Ihned se začne utvrzovat v původním „návoru“ a vlastně si upevní přesvědčení, že většinová společnost cizince dobře odhadla. Dalším jevem je to, že v konečném důsledku působí minorita negativním dojmem i na jedince, kteří se původní tvorby předsudků a agrese neúčastnili. Vnímají totiž problémy, které cizinci způsobují, a nakonec si často připustí, že by se jim bez nich žilo lépe. Daleko nebezpečněji je vnímán ideologický rasismus. Ten již není založen na předsudcích, ale snaží se racionálně zdůvodnit, proč je dané etnikum pro společnost nebezpečné. Dále pak nabízí řešení, jak se s daným „problémem“ vypořádat. To může mít podobu asimilační, segregační nebo v krajním případě likvidační. Povětšinou je rovnou spojen s vládou a mocí.²⁶

---

²⁵GIDDENS, Anthony. 1999. Sociologie. Praha: Argo. ISBN 9788072031245.

²⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2008. ed. Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2. s. 11 – 12

4. Výchova k rasové toleranci dětí

Tvrzení, že se rasismus týká pouze dospělé části populace, je dnes již vyvrácený. Děti jsou již od narození ovlivňovány prostředím, převážně kulturou, kterou přejímají. Mimo pozitivních věcí si totiž osvojují například i předsudky. Ty přebírají často od rodičů nebo širší rodiny. Taktéž se vědecky potvrdilo, že děti jsou schopny rozeznávat různé rasy nebo etnika již v útlém věku. Různé postoje vůči bělochům a černochoům si americké děti uvědomují již ve věku 3–4 let. Předsudky pak přejímají přibližně ve věku 5 let. Tyto předsudky se netýkají pouze pětiletých bělochů, ale i pětiletých černochoů, kteří naopak získávají z okolí předsudky vůči bílé populaci. Taktéž platí, že předsudky se ve vyšší míře objevují u dětí z nižší socioekonomické třídy, jejichž rodiče povětšinou dosáhli nižšího vzdělání.²⁷

Velice zajímavou studii nabídli Gutmanová a Hickson (1996). Zkoumali vliv prostředí a interkulturní výuky na děti euroaustralců. Žáci tří věkových skupin, 5–6 let, 7–9 let, a 10–12, navštěvovali školy A a B. Celkově se tohoto výzkumu účastnilo 244 dětí. Polovina každé věkové skupiny chodila do školy A, která byla homogenní, tvořená pouze euroaustraláckými žáky. Druhá polovina každé věkové skupiny navštěvovala školu B, která byla tvořena dvěma minoritami, dětmi s asijským původem a původními australskými obyvateli. Nutno říct, že prostředí ve škole A a v jejím okolí bylo daleko klidnější. Neobjevovaly se tam rasové předsudky a také vzájemné vztahy rodičů byly bezproblémové. Na území, kde se nacházela škola B, naopak panoval neklid. Na celostátní úrovni se v té době spekulovalo o navrácení půdy původnímu obyvatelstvu, a proto vzájemné vztahy mezi minoritou a majoritou nebyly nejlepší. Původní australské děti tvořily asi 30 % všech žáků školy. Škola si problémy mezi jednotlivými skupinami uvědomovala, a proto intenzivně pracovala na zlepšení vztahů a na odstranění rasových předsudků mezi žáky. Výzkumníci provedli následující šetření: Jako první byl u euroaustraláckých dětí aplikován nástroj, který měřil rasové předsudky (MRA testování). K jednotlivým skupinám děti přiřazovaly pozitivní vlastnosti (např. zdravý, přátelský, milý) a negativní vlastnosti (např. hloupý, nemocný, neposlušný). Druhé

---

²⁷ PRŮCHA, Jan. 2010. Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]. 3. vyd. Praha: Portál. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1. s. 108-112

šetření probíhalo za účelem zjistit míru rasové přijatelnosti (MRR). Tato technika fungovala na principu umísťování fotografií dětí různých etnik na tabuli podle oblíbenosti. Pokud jim bylo dítě na obrázku milejší, umístily je blíže. Pokud méně oblíbené, pak dál. Finální výsledky vedly ke zjištění, že u věkových skupin 5–6 let a 7–9 let byly objeveny rasové předsudky vůči oběma minoritním skupinám. O trochu více směřovaly k domorodým Australcům, ale rozdíly nebyly nikterak velké. Daleko větší rozdíly se ukázaly ve věkové skupině 10–12 let. K asijským Australanům byli žáci v této věkové kategorii daleko tolerantnější než k domorodým Australcům. Toto rozdělení předsudků přesně kopírovalo náladu ve společnosti a můžeme tedy říci, že děti v tomto věku byly daleko více ovlivněny prostředím. Autoři studie si to také vysvětlují tím, že takto staré děti jsou již schopny vnímat narážky a vtipy, které odposlouchávají od svých blízkých. Pokud bychom porovnali školy A a B, tak rasové předsudky na škole B byly o mnoho silnější než na škole A. I přes rozsáhlý toleranční program, který byl na škole B aplikován, dopadla škola B hůře. Podle této studie můžeme tedy konstatovat, že edukační program neměl takový vliv jako prostředí.²⁸

4.1 Multikulturní výchova

Multikulturní nebo též interkulturní výchova je činnost, která se snaží za pomoci edukace vytvořit podmínky ve společnosti, které by umožnily soužití lidí různých etnik, národů, ras a náboženství. Multikulturní výchova může být prováděna takřka kdekoliv, je jí věnována jak velká pozornost, tak i velké finanční prostředky. Doposud se však neprokázalo, do jaké míry může být úspěšná. Aby měla multikulturní výchova u dětí naději, musí být uchopena za správný konec. Nelze apelovat na děti v kontextu s morálkou. Pokud bychom na žáky pouze přenášeli ideály, nemělo by to valný účinek. Nejdůležitější jsou znalosti. Ty jsou klíčové jak u žáků, tak u učitele. Proces multikulturní výchovy dobře zobrazuje toto schéma:

Multikulturní výchova = poznávat → rozumět → respektovat (jiné kultury, etnika, národy...) → koexistovat a kooperovat

---

²⁸ PRŮCHA, Jan. 2010. Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]. 3. vyd. Praha: Portál. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1. s. 108-112

Multikulturní výchova tedy není pouze působení učitele na žáky. Může být také prováděna formou různých projektů, v muzeích, na festivalech, na výstavách, v knižních nebo filmových dílech. Zajímavou formou je výměna studentů, která probíhá jak v rámci Evropské unie, tak i celosvětově. Studenti mohou navzájem poznat různé kultury, které je mohou obohatit. Multikulturní výchova ale obsahuje také širokou teoretickou stránku, jež je předmětem dlouhodobého výzkumu.²⁹³⁰

4.1.1 Učitel při výuce v multikulturní třídě

Vnímání a postoje učitelů ke kulturně různorodým studentům v učebnách jsou klíčovými faktory jejich motivace, vzdělávání a změny ve vzdělávání studentů bez ohledu na jejich pohlaví, etnickou příslušnost, věk, náboženství, jazyk nebo výjimečnost. Většina učitelů obvykle vědomě či nevědomě vykazuje předsudky vůči studentům. Styly výuky učitelů v homogenních třídách se často velmi liší od stylů učení kulturně rozmanitých studentů. Učitelé často vnímají své hodnoty, přesvědčení a jednání podle standardních norem a to, co vědí a čemu učí, se řídí vzdělávacími principy výuky. Kvůli nedostatečnému porozumění etnické, rasové, sociální a jazykové rozmanitosti studentů se učitelé mohou vědomě nebo nevědomě zapojit do „misedukačních postupů“. Kvůli neúspěchu učitelů porozumět, přijmout a ocenit, kdo jsou tito studenti, mají studenti pocit, že prostředí školy je jim cizí a nepřátelské. Tato situace způsobuje stres, úzkost a pocit nedostatečné podpory mezi studenty, což může ovlivnit každodenní studijní výsledky studentů. Učení ve školním prostředí je pro většinu kulturně rozmanitých studentů vysoce rizikovou aktivitou. Všichni studenti, včetně kulturně rozmanitých studentů, pracují lépe, když mají pocit, že mají jistotu v tom, kým jsou. Formální vzdělávání závisí na postojích a profesionální připravenosti učitelů. O to důležitější je mít vhodné postoje, vnímání a odbornou přípravu pro efektivní výuku v multikulturních třídách. Analýzy týkající se vnímání učitelů naznačují,

---

²⁹ PRŮCHA, Jan. 2011. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton. s. 15-19. ISBN 978-80-7387-502-2.

³⁰ SVOBODA, Zdeněk a SMOLÍK, Arnošt. 2010. Pedagogická, sociální a zdravotní práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením. V Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta. s. 47-51. ISBN 978-80-7414-328-1.

že pedagogové tráví málo času poznáváním svých studentů, a proto o nich mají jen velmi málo znalostí.³¹

Studenti z kulturních menšinových skupin zároveň zažívají odmítnutí ze strany učitelů kvůli předsudkům učitelů a jejich nedostatečné přípravě na výuku těchto studentů. Ve formálních situacích učitelé vědomě popírají, že přítomnost studentů kulturní menšiny způsobuje problémy. V neformálních rozhovorech však tito učitelé poskytují negativní a protichůdné příběhy o studentech menšin. Stěžují si, že tito studenti mají jazykové deficity, které musí učitelé kompenzovat. Pokud jde o školení, učitelé si velmi dobře uvědomují nedostatečnou přípravu na multikulturní výchovu, a přesto někteří z těchto učitelů nepovažují výcvik v multikulturní výchově za vysokou prioritu. Fueyo a Bechtol (1999) zkoumali, jak vnímání učitelů ovlivňuje praktiky ve třídě ve třech oblastech. Učitelé mají od jazykově rozmanitých studentů nízká očekávání v oblasti oceňování dvojjazyčnosti a výukových postupů souvisejících se čtením. Učitelé s negativním vnímáním mají tendenci odrazovat studenty jazykové menšiny od používání jejich primárního jazyka a zřídka. Taktéž jim brání používat dvojjazyčné materiály nebo aktivity pro akademické účely. Fueyo a Bechtol dále uvádějí, že učitelé s negativním vnímáním etnických menšin také vykazovali rozdílné zacházení se studenty kvůli genderovým rozdílům a stereotypním názorům na příjmení studentů. Gorski (2000) rázně zdůraznil, že učitelé mají dvojí odpovědnost zapojit se do kritického a kontinuálního procesu zkoumání jejich předsudků a vnímání, které ovlivňují studijní zkušenosti studentů. Aby byl učitel efektivním multikulturním pedagogem a účinným instruktorem, musí pokračovat v sebezkoumání a transformaci. Nelson (2001) tvrdí, že klíčem ke zlepšení rovných příležitostí pro všechny studenty je sociální systém víry a oceňování rasových a kulturních rozdílů.³²

---

³¹ SHARMA, Sanjay. 2005. Multicultural Education: Teachers Perceptions And Preparation. *Journal of College Teaching & Learning (TLC)*, s. 53-55.

³² Tamtéž, s. 54-56.

4.2 Postoje dětí a jejich ovlivňování

Tato část práce se bude věnovat návrhu aktivit, které lze použít přímo ve výuce, a které učiteli pomohou ovlivňovat postoje žáků, bojovat proti předsudkům a vytvářet z žáků osoby, které budou rasově tolerantní.

Nekonečný (2018) i Šišková (2008) se shodují, že pokud se učitel rozhodne ovlivňovat postoje žáků, pak musí působit na všechny složky postojů, které jsou jim vlastní. Těmito složkami jsou:

1. Kognitivní složka

- Je založena na informacích, které o dané problematice žák získal

2. Emocionální

- Je charakterizována citovým vztahem dítěte k problematice

3. Konativní

- Vyjadřuje jednání, které je k danému objektu buď příznivé, nebo naopak nepříznivé

Jsou-li všechny složky soudržné, pak jsou názory většinou konzistentní. Pokud bychom se při snaze změnit názor zaměřili pouze na jednu složku, práce by nebyla efektivní. Změna pak může být kongruentní (posilujeme ať už kladné nebo záporné názory) nebo inkongruentní (snažíme se změnit současný názor na druhou stranu). Inkongruentní změna názoru je daleko složitější.^{33 34}

---

³³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2008. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2. s. 181 – 183

³⁴ NEKONEČNÝ, Milan. 2018. *Postoje [online]*. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postoje_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postoje_(MSgS))

4.2.1 Jak postoje dětí ovlivňují média

V době internetové ovlivňují postoje dětí, kromě rodičů a kamarádů také sociální sítě a jiné mediální kanály. Pro učitele je dobré, když vědí, jaké mediální prostředky žáci konzumují, protože může pak účinněji bojovat například proti dezinformačním webům. V mediálním prostředí existují podle výzkumů způsoby, jak intenzivněji působit na formování názorů dětí i dospělých.

1. Lidé více věří informačním sdělením než těm propagačním.
2. Lidé více dají na emotivní sdělení než na to, které je založené na racionální argumentaci.
3. Lidé více věří sdělením, která se vyskytují častěji než těm, které jsou ojedinělá.
4. Lidé více věří názorům, jež sdílí většina. Dávají jim přednost před názory, kterým věří menšina, byť jsou například zastupovány odborníky.

Záleží pak také na individualitě jedince, jež je příjemce cizích názorů. Schopný posluchač nebo čtenář posuzuje z jak kvalitního je informace zdroje nebo jak kvalitně je materiál vypracovaný. K tomu mu pomáhá inteligence nebo naučené schopnosti (pokud s ním někdo již na téma „mediální zdroje“ pracoval). Lépe názory přejímají jedinci, kteří nejsou vyhranění, ale jsou spíše neutrální. Naopak lidé se silnými názory jsou většinou hůře ovlivnitelní.³⁵

4.2.2 Jak vést žáky k rasové toleranci

Důležité je pro žáky o svých názorech mluvit a přemýšlet. Své názory si musí děti ujasnit a vypátrat, kde je jejich původ, a zda jsou racionálně ospravedlnitelné. Učitel s tím musí žákům pomoci, snažit se jim porozumět. Následně může posilovat ty prvky, jež vedou k rasové toleranci a diskutovat o těch, které vedou k rasové nesnášenlivosti. Většinou učitel s žákem přijdou na to, že jejich názory jsou formovány na základě xenofobie a jsou pouze obranným mechanismem. Často také žák podloží své přesvědčení osobní zkušeností. Učitel nemůže negativní zkušenosti žáka popírat

---

³⁵ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2008. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2. s. 181 – 183

nebo je nějak znevažovat. Musí však vždy zdůraznit, že špatný zážitek s jedincem odlišné rasy neznamena, že celá rasa je stejná jako daný jedinec. Učitel tedy musí žáky směřovat k tomu, aby nezobecňovali, ale vždy každého posuzovali zvlášť. Pedagog má děti v oblasti kultury vzdělávat. Ideálnější je proto spíše diskuse než přednáška. Není vždy nutné probírat daná témata v jedné velké skupině, ale učitel může žáky rozdělit do menších skupin nebo do dvojic. Finální rozbor tématu je pak potřeba udělat se všemi.

Ve třídě by se neměly názory hodnotit, protože by to mohlo vést k uzavřenosti žáků. Hrubé projevy je však potřeba usměrňovat. Neexistuje jeden správný postup, jak výchovu k rasové toleranci praktikovat. Každý učitel si musí toto téma zpracovat podle sebe a dle toho, s jakými dětmi pracuje. Existuje však pár obecných principů, kterých by se měl držet. Pedagog by měl mít především své vlastní názory ujednocené a vědět, proč je má. Měl by být autentický a žáci by k němu měli mít důvěru. Když už se do tohoto tématu učitel pustí, měl by mu věnovat více hodin, a to nejlépe ve formě dvouhodinovek, protože při další hodině musí znova navozovat atmosféru a snažit se žáky otevřít. Vždy platí pravidlo, že co se řekne v těchto hodinách, to se nevynese za zdi třídy.³⁶

---

³⁶ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. Praha: Portál, 2008. s. [1a]. ISBN 978-80-7367-182-2, s. 182-183.

4.3 Získávání rasových předsudků a postojů

U odborné veřejnosti převládající názor, odvozený z Allportovy (1954) teorie o povaze předsudků, tvrdí, že děti získávají své rasové postoje od rodičů v rámci sociálního učení. Protikladnou teorií je tvrzení, že i když osoby z blízkého okolí mohou působit na dítě, to si jejich myšlenky pomocí svých kognitivních funkcí přebírá. Kognitivní procesy dítěte jsou podle této teorie odpovědné za převod sociálních informací do vlastních postojů. Na základě nich si tedy dítě tvoří vlastní postoje. Navzdory důkazům o roli kognitivních procesů si však psychologové a pedagogové udržují přesvědčení, že za přejímání předsudků je odpovědné především sociální učení a významnou roli hrají osoby jako jsou rodiče, sourozenci, učitelé anebo například média. V této práci budeme respektovat názor většiny odborníků a budeme předpokládat, že předsudky jsou přímo přejímány od okolí. Důležité je tedy zjistit, od koho přesně děti a dospívající předsudky přejímají. Zkoumané děti jsou většinou ve věku od 7 let, protože do té doby jsou předsudky dětí omezené a těžko se zkoumá jejich korelace s jinou skupinou.³⁷

První skupina, která může přímo ovlivňovat předsudky dětí, jsou rodiče. Od nich si jejich potomci přebírají předsudky pomocí pozorování a následné nápodoby. V mnoha studiích se však ukázalo, že tato teorie nemusí platit. Mosher a Scodel (1960) zjistili korelaci 0,32 mezi postoji matek a postojem jejich 1 až 13letých dětí. Carlson a Lovini (1985) zjistili o něco vyšší korelaci mezi postoji otce a dospívajícího syna. Katz (1976) a Davey (1983) ve svých výzkumech neuvádějí žádnou významnou korelaci předsudků mezi rodiči a dětmi. Mnoho těchto výzkumů jsou často špatně postaveny. Berou odlišnou rasovou skupinu jako celek, a zkoumají, jestli má dítě k dané skupině pozitivní nebo negativní postoj. To však může být značně zavádějící. Ve středním věku je dítě schopno odlišit jednotlivce od skupiny a může dojít k situaci, kdy bude mít k jednotlivci pozitivní postoj a zároveň předsudky k etnické skupině, do které tento jedinec patří. Další skupinou, u které se předpokládá, že silně ovlivňuje rasové předsudky dětí, jsou samy děti. Vzájemně totiž tvoří party, jejichž členové mají již zprvu

---

³⁷ ABOUD, Frances E. a Doyle, A.-B. 1996. Parental and peer influences on children's racial attitudes. *International Journal of Intercultural Relations*, 20(3-4). s. 371–383.

podobné postoje. Vzájemně se pak v těchto postojích ujišťují a ovlivňují. Tyto skutečnosti se samozřejmě týkají i rasových předsudků. Důležitý je pro mladistvé i kontakt s jedinci odlišné rasy. Ten může vyvolat diskuzi týkající se rasových postojů.³⁸

Na potvrzení výše zmíněných teorií udělali dva výzkumy Aboud a Doyle (1996). Zjištění z těchto dvou studií naznačují, že rasové postoje dětí silně nesouvisí s postoji jejich matek a přátel. To zpochybňuje rozšířený předpoklad, že děti se učí rasovým postojům od osob v blízkém okolí. Dalším zjištěním bylo, že děti mají mylný předpoklad o podobnosti vlastních postojů s postoji rodičů a přátel. Proč mají děti tak nepřesné vnímání postojů druhých? Jednou z možností je, že tyto domněnky nejsou nepřesné, ale jejich matky a přátelé pouze maskují své skutečné postoje. Dalším možným vysvětlením je, že děti dezinterpretují rasové komentáře, které slyší, nebo je reinterpretovaly ve světle svých vlastních postojů z důvodu svých vlastních kognitivních omezení. Zřídka děti napodobují přesně slova nebo činy, které pozorují. Pravděpodobnost zkreslení se dále zvyšuje, když je množství rasových názorů od rodičů malé. Dále se v jejich výzkumu ukázalo, že míra ovlivňování dětí v rasových postojích není velká. Společně mají přejímání celospolečenských stereotypů. Celkově se ve výzkumu Abouda a Doylea ukázalo, že sociální učení není jediným zdrojem rasových postojů a předsudků u dětí. V závěru své práce tvrdí, že do jisté míry mají lidé z okolí dítěte vliv, avšak zcela jistě hrají také roli kognitivní funkce dítěte. Příčinou tohoto jevu je nejednoznačné vyjadřování aktérů nebo mlčení o dané rasové problematice.³⁹

4.4 Dehumanizace spojená s rasovými předsudky u dětí

Dehumanizace je psychologický proces, jehož prostřednictvím jsou jiní odchylně přirovnáváni ke „zvířatům“ a vnímáni jako „méně lidské“. V meziskupinovém kontextu může dehumanizace sloužit k ospravedlnění vyloučení skupiny z morálního ohledu. Toto vyloučení je pak činí „nehodnými“ pomoci nebo odpuštění. Dehumanizace je také spojena se zvýšenými předsudky vůči minoritám. S tím jde ruku v ruce zvýšená agrese vůči těmto skupinám. Jednoduše řečeno, dehumanizace určité minority připravuje

---

³⁸ ABOUD, Frances E. a Doyle, A.-B. 1996. Parental and peer influences on children's racial attitudes. *International Journal of Intercultural Relations*, 20(3-4). s. 371–383

³⁹ Tamtéž

cestu pro negativní zacházení a hodnocení této skupiny. Dehumanizace může zahrnovat explicitní srovnání zvířecích skupin, například historická zobrazení černochoů jako „lidoopů“ nebo židů jako „škůdců“. Současné projevy dehumanizace mají však jemnější povahu a zahrnují menší přiřazení „jedinečně lidských“ charakteristik minoritním skupinám. Ve studii Brown a kol. (2007), děti ve věku od 11 do 16 let přisuzovaly pozitivnější a jednoznačně lidštější emoce studentům z jejich domácí školy než studentům ze sousední školy. Navíc toto relativní popírání „lidskosti“ bylo spojeno se zvýšenou negativitou k této skupině. Podobně Martin a kol. (2008) zjistili, že mladší děti ve věku od 6 do 11 let očekávaly, že členové jejich národního sportovního týmu zažijí intenzivnější, jedinečné lidské emoce ve srovnání se členy protichůdného sportovního týmu. Tyto studie poskytují předběžné důkazy o tom, že děti jsou schopny připisovat členům skupiny méně „lidskosti“ tím, že jim upírají úplnou zkušenost s „lidskými“ emoci.⁴⁰

Navzdory rostoucímu teoretickému poznání, že dehumanizace je kritickým prediktorem předsudků u dospělých bylo do nedávna překvapivě málo informací o roli dehumanizace v předsudcích mezi skupinami dětí (pouze dvě již zmíněné práce). Průlomovou studie na toto téma udělali Costello a Hodson (2012). Uvádí jednoznačné důkazy o rasové dehumanizaci u dětí. V obou studiích bílé děti ve věku 6–10 let dehumanizovaly černé děti tím, že jim připisovaly méně charakteristik považovaných za „jednoznačně lidské“. Naproti tomu lidské vlastnosti, které nejsou jednoznačně lidské, nebyly rozdílně přisuzovány napříč cílovými skupinami. Tyto vzorce dehumanizace dětí odrážejí ty, které byly dříve zavedeny u dospělých a poskytují první známý důkaz, že děti podporují dehumanizující vyjádření rasových skupin. Nejenže Costello a Hodson našli důkazy o rasové dehumanizaci u dětí, zjistili, že tyto účinky jsou poměrně velké. Důležité je, že analýzy potvrdily předpoklady, že atributové míry dehumanizace (atribuce jedinečných lidských charakteristik) jsou spojeny s explicitnějšími asociacemi zvířecích skupin, což je vztah, který byl dříve nalezen u dospělých, ale nevyzkoušený u dětí. To poskytuje značnou validaci pro použití těchto

---

⁴⁰ COSTELLO, Kimberly a HODSON, Gordon. 2012. Explaining dehumanization among children: The interspecies model of prejudice. *The British journal of social psychology / the British Psychological Society*. s. 2-10

dehumanizačních opatření založených na attributech u dětí. Na podporu mezidruhového modelu předsudků byl účinek dětského rozdělení mezi lidmi a zvířaty plně zprostředkován dehumanizujícími reprezentacemi (konkrétně nižší vnímání černochoů v jedinečných lidských vlastnostech). Dehumanizace tedy vysvětluje souvislost mezi vnímáním lidské nadřazenosti dětí nad zvířaty a dětskému protičernošskému hodnocení.⁴¹

Povzbuzující je současné šetření, které naznačuje, že víry v dělení dětí člověka-zvířete jsou poddajné. Konkrétně děti uváděly nižší míru důvěry v rozdělení mezi lidmi a zvířaty v porovnání s kontrolním stavem po sledování videa, které evokovalo podobnosti mezi člověkem a zvířetem. Na rozdíl od výzkumu s dospělými však zdůraznění podobností mezi lidmi a zvířaty významně neovlivnilo dehumanizaci cizích skupin dětí ani předsudky vůči kontrolní skupině. Můžeme tedy soudit, že u dětí může být nutná silnější manipulace vzhledem ke zjevné povaze vazby mezi rozdělením člověka na zvíře a meziskupinovými vztahy mezi lidmi. Výzkum rovněž naznačuje, že výhoda manipulace podobnosti člověka a zvířete za účelem zlepšení meziskupinových vztahů závisí na koncipování mezidruhové podobnosti. Výzkumníci konkrétně manipulovali s vytvářením kontrastu člověka a zvířete zdůrazněním, že zvířata jsou podobná lidem nebo že lidé jsou podobní zvířatům. Zvýraznění toho, že zvířata jsou podobná člověku, ale ne to, že jsou lidé podobní zvířatům, úspěšně zvýšil morální zájem o lidské skupiny a významně snížil odlidštění a předsudky.⁴²

4.5 Rozdílnost předsudků mužů a žen

Rozdílnou míru diskriminace a předsudků naznačil ve své práci Sidanu a Pratto (1999), zmíněný v kapitole 3.4. Na to navazuje Theory of Gendered Prejudice (TGP), která tvrdí, že předsudky jedince jsou ovlivňovány pohlavím (McDonald, Navarrete a Sidanius 2011). Protože předsudky jsou částečně založeny na motivaci získat více majetku, postavení a moci pro vlastní skupinu, předpokládá se, že muži mají největší

---

⁴¹ COSTELLO, Kimberly a HODSON, Gordon. 2012. Explaining dehumanization among children: The interspecies model of prejudice. *The British journal of social psychology / the British Psychological Society*. s. 4-10

⁴² Tamtéž, s. 5-6

touhu a schopnost vyjádřit negativní meziskupinové postoje. Je to proto, že jak evoluce, tak sociální postavení upřednostňuje muže, pokud jde o reprodukční chování a fyzické výhody. TGP proto tvrdí, že základní motivace pro získání předsudků se u mužů a žen liší. McDonald, Navarrete a Sidanius (2011) se domnívají, že muži vytvářejí agresivitu vůči jiným skupinám s cílem převahy nad ostatními. Naproti tomu předsudky žen budou pravděpodobněji charakterizovány ostražitostí a bázlivostí, zejména vůči mužům mimo skupinu. Nedávná metaanalýza, kterou provedli Dozo, Vanman a Iyer (2014), zjistila, že muži vyjadřují více předsudků než ženy. Tento statistický výzkum však nebyl schopen prokázat, zda rozdíl v předsudcích u mužů a žen byl způsoben větší agresivitou u mužů nebo větší shodou s genderovými stereotypy u žen. Logika TGP naznačuje, že ženy projeví více předsudků než muži ke skupinám, které jsou považovány za ohrožující, jako jsou uprchlíci a žadatelé o azyl, muslimové, bezdomovci, usvědčení zločinci, narkomani a Romové. Důvodem je, že mnoho z těchto menšin je někdy spojováno s mladými muži, u nichž je větší pravděpodobnost, že se dopustí násilí a kriminálního chování, které ženy všech věkových skupin považují za jim ohrožující. To odpovídá obecnějšímu pozorování, že muži častěji používají násilí.⁴³

Platnost těchto teorií u žáků středních škol zkoumal v roce 2015 ve svém šetření Aleš Kudrnáč (2016). Přehled genderových rozdílů v postojích českých středoškoláků ke všem 21 menšinám je uveden v tabulce 1 z hlediska pěti souhrnných statistik. V průzkumu položil následující otázku: „Jaký je váš vztah k následujícím skupinám?“ Možnosti reakce byly (1) velmi negativní, (2) spíše negativní, (3) neutrální, nevím, (4) spíše pozitivní a (5) velmi pozitivní. V Kudrnáčově práci jsou negativní postoje interpretovány jako důkaz předsudků. Výsledky studie uvádí tabulka 1.

---

⁴³ KUDRNÁČ, Aleš. 2016. Gender differences among Czech youth in prejudice towards minorities, *Journal of Youth Studies*. s. 2-5

Tabulka 1 - Genderové rozdíly předsudků studentů střední školy vůči minoritám

Table 1. Gender differences in prejudice among Czech youths toward minority groups.

Type of minority and subgroups	Gender	IM	AM	SD	Modal response	Diff	Direction of female prejudice
<i>Outsider minorities</i>							
East Europeans	Male	3.07	3.00	1.05	Neutral/dk	No	
	Female	3.16	3.14	0.99	Neutral/dk		
Refugees, etc.	Male	2.66	2.57	1.06	Neutral/dk	No	
	Female	2.75	2.71	0.97	Neutral/dk		
West Europeans	Male	3.63	3.56	1.02	Rather positive	No	
	Female	3.63	3.60	0.96	Rather positive		
Other religions	Male	3.12	3.10	1.04	Neutral/dk	No	
	Female	3.16	3.20	0.93	Neutral/dk		
Black Africans	Male	3.41	3.34	1.06	Neutral/dk	Yes	Less
	Female	3.70	3.64	0.92	Rather positive		
Vietnamese	Male	3.59	3.36	1.12	Rather positive	No	
	Female	3.54	3.31	1.09	Rather positive		
Christians	Male	3.39	3.37	1.15	Neutral/dk	No	
	Female	3.43	3.47	1.04	Neutral/dk		
Muslims	Male	2.20	2.25	1.10	Very negative	Yes	Less
	Female	2.37	2.33	0.99	Neutral/dk		
<i>Sexual minorities</i>							
Gays	Male	2.72	2.64	1.21	Neutral/dk	Yes	Less
	Female	3.90	3.80	1.06	Rather positive		
Transsexuals	Male	2.28	2.21	1.09	Neutral/dk	No	
	Female	2.98	2.95	0.98	Neutral/dk		
Lesbians	Male	3.47	3.44	1.16	Neutral/dk	Yes	Less
	Female	3.68	3.60	1.10	Rather positive		
<i>Dependent minorities</i>							
Physical disability	Male	3.64	3.57	0.95	Rather positive	No	
	Female	3.89	3.80	0.91	Rather positive		
Mental disability	Male	3.44	3.37	1.01	Rather positive	No	
	Female	3.76	3.65	0.97	Rather positive		
Old age	Male	3.88	3.74	1.05	Rather positive	No	
	Female	4.24	4.11	0.94	Rather positive		
<i>Social minorities</i>							
Prostitutes (female)	Male	2.57	2.54	1.11	Neutral/dk	Yes	More
	Female	1.92	2.00	0.93	Very negative		
Drug addicts	Male	1.46	1.83	1.04	Very negative	No	
	Female	1.36	1.62	0.88	Very negative		
Convicted felons	Male	2.07	2.15	0.98	Rather negative	No	
	Female	1.83	1.91	0.86	Rather negative		
Prostitutes (male)	Male	2.12	2.09	0.98	Neutral/dk	Yes	More
	Female	2.04	2.07	0.94	Very negative		
Homeless	Male	2.36	2.46	0.89	Rather negative	No	
	Female	2.20	2.31	0.80	Rather negative		
Roma	Male	1.47	1.79	1.00	Very negative	Yes	Less
	Female	1.93	2.09	1.04	Rather negative		
Unemployed	Male	2.98	2.96	0.95	Neutral/dk	No	
	Female	3.07	3.07	0.99	Neutral/dk		

Source: Czech High School Survey (2015), $n = 1,103$ (respondents aged 15–20 years in 44 schools).

Notes: IM: Interpolated Median; AM: Arithmetic Mean; SD: Standard Deviation; Diff: Difference between males and females by at least one point on the 5-point prejudice scale based on modal responses. Don't know (dk) responses were placed with the neutral group to indicate low opinionation. Direction of female prejudice indicates if females are relatively more prejudiced than males.

Zdroj: KUDRNÁČ, A. (2016)

Nejčastější odpovědi podle pohlaví vykazují hlavně neutrální až pozitivní pohledy na cizí a sexuální menšinové skupiny, pozitivní postoje k závislým menšinám a obecně negativní orientaci na sociální menšiny. Tabulka 1 rovněž ukazuje, že existují rozdíly v odpovědích mezi pohlavími u sedmi menšin, kde je rozdíl definován jako alespoň jeden bod v pětibodové stupnici pozitivního/negativního vztahu k menšině. V souladu s předchozím výzkumem měly ženy vůči skupinám méně předsudků, s výjimkou skupin prostitutek a prostitutů. Tato analýza také odhaluje, že největší tolerance je vůči starým lidem a většina předsudků je směřována na drogově závislé. Velký genderový rozdíl je v otázce předsudků vůči gayům u českých studentů středních škol. Tato data se shodují s podobným výzkumem provedeném v červnu 2014 na vzorku dospělých. I v tomto výzkumu byly ženy ve vztahu k homosexuálům tolerantnější než muži.⁴⁴

5. Situace v České republice

Česká republika je vhodným příkladem postkomunistického státu se specifickou historií, zkušenostmi s migrací a multikulturalismem. Původní československý stát (1918–1993) měl multikulturní povahu a měl širokou škálu jazykových a etnických uskupení, jako jsou Češi, Slováci, Němci, Rusíni, Maďaři, Romové a Poláci. V důsledku toho byla s ohledem na nezávislost po první světové válce pro politickou stabilitu zásadně důležitá otázka tolerance menšin. Někteří odborníci mluví o úspěchu československého státu při vytváření rovnosti mezi všemi etnickými a jazykovými skupinami (Heimann 2010, 20–86, 321–324). Je jasné, že po druhé světové válce došlo k masové deportaci asi tří milionů etnických Němců. Poté se komunistický režim pokusil vypořádat s integrací Romů a aspiracích Slováků na nezávislost. V současné době je v České republice alespoň 1 z 20 obyvatel součástí menšiny nebo migrantů (včetně uprchlíků a žadatelů o azyl). Různé statistické zdroje naznačují, že českou společnost tvoří přibližně dvě stě tisíc Ukrajinců a také významný počet Romů (300 000), Slováků (100 000) a Vietnamců (90 000). Přesnější odhady nejsou k dispozici, protože mnoho migrantů je neregistrovaných a neúčastní se sčítání lidu. Postoj

---

⁴⁴KUDRNÁČ, Aleš. 2016. Gender differences among Czech youth in prejudice towards minorities, *Journal of Youth Studies*. s. 7-13

veřejnosti k menšinám je obecně pozitivní, s výjimkou Romů. Důkazy průzkumů ukazují, že většina Čechů nemá ráda Romy a nepodporuje politiku sociální péče, zaměstnanosti a vzdělávání, která by řešila přetrvávající problémy. Od roku 2015, s příchodem velkého počtu migrantů (včetně uprchlíků a žadatelů o azyl) do Evropy, zejména z různých válek v Afghánistánu, Sýrii a Iráku, se postoje veřejnosti k migraci zhoršily. Výzkumy naznačují strach a antipatii k migrantům, kteří jsou spojeni s islámem. Z pohledu celkového počtu osob tvořících menšiny je počet migrantů z muslimských zemí velmi malý a tito migranti využívají Českou republiku především jako tranzitní zemi na cestě do Německa nebo Skandinávie. Problematika migrantů a islámu nicméně vedla k vytvoření nových malých populistických stran, které zaujaly antiislámský postoj jako prostředek k budování volební základny v budoucích regionálních a národních volbách. Mainstreamové strany v České republice se potýkaly s migrační otázkou, kde vládní strany (ve shodě s dalšími zavedenými v Maďarsku, Polsku a na Slovensku) odolávaly pokusům Evropské komise o vytvoření systému kvót pro přijímání migrantů⁴⁵

5.1 Téma rasové tolerance v českých školách⁴⁶

Výchova k rasové toleranci se většinou na školách učí v rámci průřezových témat. Nejblíže má k multikulturní výchově, avšak dá se vyučovat i v jiných průřezových tématech. Níže je uvedeno, kde a na základě čeho jde výchova k rasové toleranci své místo ve výuce.

5.1.1 Osobnostní a sociální výchova

Přímo v RVP se píše, že úkolem osobnostní a sociální výchovy je, aby si žák uvědomil svou osobnost a své potřeby. Taktéž osobnostní a sociální výchova napomáhá žákům mít dobrý vztah k sobě samému i ostatním.

---

⁴⁵ KUDRNÁČ, Aleš. 2016. Gender differences among Czech youth in prejudice towards minorities, *Journal of Youth Studies*. s. 2-3

⁴⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2021. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: NÚV. Dostupné z <http://www.nuv.cz/trvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Hlavní přínosy osobnostní a sociální výchovy, které pomáhají k rasové toleranci:

1. vede k porozumění sobě samému a druhým
2. přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni
3. utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci
4. umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací (například konfliktů)
5. pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým
6. vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů

5.1.2 Výchova demokratického občana

Tento celek přímo k rasové toleranci směřuje. Výchova demokratického občana má žákovi pomoci se vypořádat se složitými, konfliktními situacemi, které mohou v pluralitní společnosti nastat. Velký důraz je kladen na demokracii, tedy že žák si uvědomuje svá práva a svobody, ale taktéž si uvědomuje, že tato práva a svobody mají i ostatní lidé. V tomto průřezovém tématu se pracuje s emocemi žáků, vedou se diskuze a díky tomu dochází postupně k demokratizaci třídy.

Hlavní přínosy výchovy demokratického občana, které pomáhají k rasové toleranci:

1. vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod
2. prohlubuje empatii, schopnost aktivního naslouchání a spravedlivého posuzování
3. vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě
4. přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost
5. rozvíjí a podporuje schopnost zaujetí vlastního stanoviska v pluralitě názorů

6. umožňuje posuzovat a hodnotit společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze)
7. vede k respektování kulturních, etnických a jiných odlišností
8. vede k asertivnímu jednání a ke schopnosti kompromisu

5.1.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Cílem výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech je vychovat především vzdělaného Evropana, kterému nebudou cizí termíny jako humanismus, svobodná lidská vůle nebo morálka. Taktéž by měl být moderní Evropan schopen uplatňovat svá práva, ale i přijímat zodpovědnost.

Hlavní přínosy výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech, které pomáhají k rasové toleranci:

1. rozvíjí a integruje základní vědomosti potřebné pro porozumění sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy
2. prohlubuje porozumění vlivu kulturních, ideologických a sociopolitických rozdílů na vznik a řešení globálních problémů v jejich vzájemných souvislostech
3. rozvíjí schopnost srovnávat projevy kultury v evropském a globálním kontextu, nacházet společné znaky a odlišnosti a hodnotit je v širších souvislostech
4. pomáhá překonávat stereotypy a předsudky
5. utváří pozitivní postoje k jinakosti a kulturní rozmanitosti

5.1.4 Multikulturní výchova

Asi hlavní celek, ve kterém se dá s rasovou tolerancí žáků nejvíce pracovat. Cílem multikulturní výchovy je naučit žáky poznat svou vlastní kulturu a seznámit se s rozmanitostí jiných kultur. Žáci by si měli uvědomovat rozdíly v tradicích a hodnotách mezi svou a cizí kulturou.

Hlavní přínosy multikulturní výchovy, které pomáhají k rasové toleranci:

1. poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti
2. rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturní kontakty k obohacení sebe i druhých
3. učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých
4. učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné
5. rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin
6. rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie
7. učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání
8. poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.
9. pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je
10. napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí
11. stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoliv jako zdroj konfliktu

12. pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti
13. vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu
14. učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám

Multikulturní výchova probíhá však i samovolně díky čím dál většímu počtu cizinců v českých školách (obrázek 7). Počet cizinců, v porovnání s jinými evropskými státy, je v ČR pořád poměrně malý, avšak neustále se zvětšuje a do budoucna se dá předpokládat, že Česká republika již nebude tak homogenním státem, jako při svém vzniku.

Obrázek 7 - Počet cizinců v českých školách

Ukazatel	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Mateřské školy	8 302	9 494	10 469	11 343	11 942
Základní školy	18 281	20 237	21 992	24 026	26 527
Střední školy	8 763	9 063	9 195	9 305	9 496
Konzervatoře	212	214	208	209	219
Vyšší odborné školy	587	611	647	705	732
Vysoké školy	42 032	43 461	43 686	44 670	46 441

Zdroj: ČSÚ (2021)

5.1.5 Mediální výchova

U výchovy k rasové toleranci jsou důležité znalosti. V dnešní době je informací plno, avšak ne všechny jsou kvalitní a pravdivé. Úkolem mediální výchovy je připravit žáka na média a jejich práci s nimi, protože ať už si to lidé připouštějí, nebo ne, média mají v dnešní době velký vliv na jejich chování. Mediálně gramotný jedinec by měl být schopen identifikovat kvalitu informace, měl by umět v demokratickém prostředí silně ovlivněním médii diskutovat a obhajovat si tím své vlastní postoje.

Hlavní přínosy mediální výchovy, které pomáhají k rasové toleranci:

1. umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů
2. rozvíjí citlivost vůči stereotypům v obsahu médií i způsobu zpracování mediálních sdělení
3. rozvíjí citlivost vůči předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivci
4. napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace

5.2 Vnímání cizinců českými dětmi

Než učitel začne s multikulturní výchovou ve svých hodinách, musí nejprve poznat, jaké děti a s jakými názory má ve třídě. Jak již bylo uvedeno, děti přejímají postoje a předsudky vůči cizincům z okolí. Ve škole se sejdou žáci z různých sociálních vrstev, vyrůstající v různých prostředích, a proto je pravděpodobné, že i postoje a předsudky budou značně heterogenní. Důležitá roli hraje i osobní zkušenost dětí s cizinci. Výzkum vnímání cizinců českými dětmi byl proveden ve městě Louny na vzorku 1 120 dětí ve věku 10–15 let. Odpovídaly anonymně na dvě otázky:

1. Jaký je tvůj vztah k lidem, kteří se do České republiky přistěhovali z cizí země? Máš s nimi nějakou osobní zkušenost? Jakou? Můžeš vyprávět nějakou příhodu, krátký příběh?
2. Dokážeš si představit, že by odešel (odešla) natrvalo do zahraničí? Co všechno bys musel(a) překonávat?

Odpovědi dětí byly ze $\frac{3}{4}$ pozitivní. Kladně lze také hodnotit fakt, že počet silně negativních odpovědí byl ve výzkumu minimální. Zarážející byl však počet negativních odpovědí vůči Romům. Velká část žáků odpovědělo v průzkumu vůči této minoritě negativně. Nutno také podotknout, že odpovědi byly často iniciovány na základě vlastní zkušenosti. Například:

„Nejraději bych zakázal přístup do České republiky Romům. Odvedl bych je někam, odkud přitáhli. Proč? Protože kradou taťkovi součástky na traktory a na kombajn.“

„Když jsem vystoupila z autobusu, zastavila mě jedna cikánka. Řekla mi, že jí mám dát dvě koruny, jinak mě zbije. Já jí je nedal, tak mi dala facku.“

„Máma i děda si myslí, že ve vládě se Romů bojí, a právě proto jim dávají hrozně moc peněz. A je to pravda!“

Jak se na podobných studiích ukázalo, tento výsledek není typický pouze pro Louny. Svobodová (2008) dělala studii v Praze na vzorku 800 žáků 8. a 9. tříd. Výsledky byly dosti podobné.⁴⁷

5.3 Romové v ČR

Jak bylo uvedeno v kapitole 5.2, české děti mají problém především s Romy. Pokud jde o práci s dětmi na toto téma, tak učitel se může často dostat do nepříjemné situace. Pokud bude žákům tvrdit, že negativní až extrémní postoje k Romům jsou špatné, může se stát, že mu děti nebudou věřit (zčásti také kvůli tomu, že sám může mít s Romy problém a děti to na něm poznají). Lepší způsob je vysvětlit jim, že Romové jsou odlišná skupina od jiných minorit, které žijí na našem území. Na rozdíl třeba od Vietnamců můžeme v kontextu s Romy nalézt spoustu konfliktů, které jsou s nimi spojeny. Jak je tedy možné, že Vietnamci nebo například Číňané si dokázali udržet svou kulturu, a přesto bezproblémově zapadli do majoritní společnosti? Jedním z vysvětlení by mohlo být zacházení s Romy během období komunistické vlády na území Čech. To zcela jistě k jejich integraci nepřidalo. Problémy s Romy jsou však i v západní Evropě, kde žijí většinou v maringotkách na okraji společnosti. Ať už se romská minorita dostala do této nezáviděníhodné pozice jakkoliv, dnes je v celé společnosti klima takové, že majorita od Romů problémové chování očekává a Romové jej i kvůli tomu naplňují. Hrany se budou muset obrousit z obou stran, aby budoucí soužití bylo vůbec možné.⁴⁸

---

⁴⁷ PRŮCHA, Jan. 2011. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton. s. 40-53. ISBN 978-80-7387-502-2.

⁴⁸ PRŮCHA, Jan. 2011. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton. s. 50-53. ISBN 978-80-7387-502-2.

6. Praktická část

6.1 Metodika práce

Tato práce byla psána v období pandemie koronaviru, která měla značné důsledky na možnosti napsat tuto práci tak, jak byla zamýšlena, a proto musely být změněny jak cíle, tak metody jejich dosažení. Autor práce v následující části popíše, jak se s těmito skutečnostmi vypořádal, jaké změny konkrétně udělal a jaké to mělo následky na zaměření a kvalitu práce.

6.1.1 Cíl výzkumu

Cíl původního výzkumu byl zaměřen na získání informací přímo z prostředí třídy. Autor chtěl v průběhu výuky, v rámci jeho souvislé praxe, aplikovat vlastní navržené aktivity a následně pozorovat jejich průběh, možná rizika a vyhodnotit jejich účinnost. Sekundárním cílem pak bylo ověření v praxi některých teorií, které popisoval v teoretické části, jako například to, že čím jsou žáci starší, tím jdou jejich postoje hůře měnit apod.

Díky zavření všech škol však autor nemohl část svého původního záměru provést, a proto musel některé výzkumné cíle změnit. Zůstal u navržení aktivit, avšak byl donucen jejich kritiku a zhodnocení úspěšnosti provést teoretickou formou. Sekundární cíle musel autor úplně vypustit.

6.1.2 Typ výzkumu

K aplikaci výzkumných cílů se autor rozhodl zvolit kvalitativní typ výzkumu. Ten měl být veden empirickou formou, kdy autor práce stanoví cíle jednotlivých aktivit a následně bude jejich naplnění ověřovat formou zúčastněného pozorování přímo ve výuce. Autor práce však tuto vědeckou metodu nemohl aplikovat, a proto se rozhodl provést teoreticky zaměřený výzkum. To v praxi znamenalo, že cíle aktivit byly ověřeny převážně pomocí myšlenkových operací autora s odborníky na tuto problematiku. K tomu bylo využito velké množství univerzálních teoretických metod, jako například

analýza, syntéza, indukce, dedukce, analogie, porovnávání, specifikace, modelování, generalizace a abstrakce.⁴⁹

6.1.3 Jak probíhala výzkumná metoda

Kritiku svých navrhnutých metod si autor zvolil provést tak, že aktivity budou podrobně prozkoumány a rozebrány kvalifikovaným znalcem, který aktivity zhodnotí z pedagogického a psychologického hlediska. Tento rozbor probíhal formou diskuse mezi autorem a Mgr. et. Mgr. Petrou Hořejšovou prostřednictvím MS Teams. Autor při diskusi čerpal ze svých teoretických znalostí, které získal při studii této problematiky a následném psaní teoretické části práce. Mgr. et. Mgr. Petra Hořejšová zase čerpala ze svých odborných znalostí, které jsou nejen v rámci psychologie, ale i pedagogiky. Tato společná sezení byla dvě a autor práce výsledky společného snažení využil ke změně aktivit, aby byly ještě efektivnější a méně rizikové.

Následně, po editaci, byla praktická část poslána psychologovi Mgr. Janu Račickému, který pracuje v pedagogicko-psychologické poradně Školský komplex na Mendlově náměstí v Brně. Toto působiště je akreditované pracoviště MŠMT a Mgr. Jan Račický má praktické zkušenosti přímo z prostředí školy. Vytvořil zprávu, která kriticky analyzuje výukové aktivity.

6.2 Aktivity na téma výchova k rasové toleranci

Multikulturní výchova je značně riziková část výuky ve výchově k občanství. Jak je psáno v teoretické části, výsledky pedagogické činnosti ve vztahu k formování názorů teenagerů nejsou příznivé. Dá se říct, že ty postoje, které zaujaly děti v dřívějším věku a za kterými si stojí, jsou velice složitě ovlivnitelné. Učitel musí použít takové metody, které budou účinné, jinak by celý proces neměl smysl. Tyto metody však často působí na emoce, odkrývají předsudky a žáky se snaží otevírat. Musíme si však uvědomit, že tak, jak můžeme těmito aktivitami situaci prospět, můžeme také dané poměry zhoršit.

---

⁴⁹ SEBERA, Martin. 2012. Sbírká studijních materiálů k předmětu Metodologie [online]. Brno, Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1451/podzim2014/bp2477/um/skripta_metodologie_bc.pdf.

Pokud se ve třídě například rozbíhá šikana a učitel by necitlivě zařadil aktivity, které by šikanou ohrožené dítě přiměly se před třídou svěřit, je možné, že by informace, které řekne, mohly být použity proti němu. Pedagog by měl poměry ve třídě dobře znát před započítím těchto metod. Pokud je ve škole přítomen školní psycholog, pak by se s ním měl učitel před započítím multikulturní výchovy poradit. Není od věci ho také požádat, aby se prvních hodin výuky zúčastnil a mohl pozorovat dění ve třídě přímo při průběhu těchto metod.

Jedna z otázek, která se při aplikaci multikulturní výchovy ve výuce nabízí, je přítomnost žáka jiného etnika ve třídě. Ta může mít za určitých okolností dobrý i špatný vliv. Pokud je dítě emočně vyrovnané, popřípadě extrovertní, může toho učitel využít a skrze něj ostatním žákům zprostředkovat pocity, které může člověk, jenž je terčem rasismu, zažívat. Druhým případem je dítě jiné menšiny, které by aktivity nezvládlo. Může vzniknout například situace, kdy jiné dítě bude popisovat své předsudky proti minoritě a dítě jiného etnika může brát jeho slova jako útok na svou osobu. Proto by měl pedagog začít aktivitami, u kterých si je jist, že je všichni účastníci zvládnou. Následně, až bude vytvořeno vhodné prostředí, lze zkusit aplikovat složitější metody. S výběrem aktivit se pedagog opět může poradit se školním psychologem.

Uvedení u jednotlivých aktivit je čistě ilustrativní. Učitel může použít jakoukoliv aktivizující metodu, která mu funguje, aby danou metodu představil a žáky vtáhl do děje. Také otázky v reflexi nemusí být vždy použity. Učitel musí reagovat na danou situaci, a proto, když jsou například po aktivitě vzplanuté emoce, musí pedagog nejprve situaci uklidnit a potom teprve přejít na zhodnocení již proběhlé činnosti. Učitel také musí sledovat průběh diskuse a reagovat na podněty, které žáci dají. Reflexi je vždy dobré dělat v kruhu, který napomůže tomu, že všichni na sebe lépe uvidí a žáci se budou méně bát otevřít se před ostatními.

Učitel musí vždy před každou aktivitou připomenout, že žáci mají možnost využít pravidla STOP. To dovoluje vyhnout se aktivitě, která by pro určitého jedince mohla být nepříjemná. Je také možnost uplatnit pravidlo STOP jen na část aktivity, pokud se studentovi například nechce odpovídat na konkrétní otázku.

6.2.1 Poznávání druhých

1. Věk žáků: 8.-9. třída

2. Pomůcky: Učitelem napsané/vytištěné papírky s identitami, prázdné papíry

3. Cíle: Žáci si osvojí schopnost poznat cizí lidi. Žáci dokáží rozpoznat vlastní předsudky.

4. Uvedení: Učitel povede s žáky rozhovor o jedinečnosti každého člověka. Od žáků bude chtít vědět, čím se od sebe jednotliví lidé odlišují a čím jsou si například podobní. Zároveň jim vysvětlí, co jsou to vlastnosti osobnosti a s tím spojené základní pojmy jako charakter a temperament. Vysvětlí jim, kde se tyto vlastnosti u člověka berou a čím se dají ovlivnit.

5. Popis aktivity: Žáci na krátkou chvíli dostanou novou identitu. Vylosují si kartičku (tabulka 2), na které bude napsáno jejich nové jméno a s ním spojené osobnostní vlastnosti. Tuto novou postavu budou žáci hrát. Spolu s tím jim učitel nalepí na čelo barevný papírek, který bude symbolizovat barvu kůže. Tyto barvy nebudou standardní barvy kůže, ale pedagog zvolí například fialovou, modrou apod. Spolu s tím dostanou od učitele žáci druhý papír, který bude prázdný. Úkolem žáků bude chodit po třídě a poznávat nové lidi. Vždy utvoří dvojici a na krátkou chvíli spolu začnou konverzovat. Cílem rozhovoru bude navzájem zjistit jméno a osobnostní vlastnosti toho druhého. Taktéž si do archu budou žáci zapisovat barvu pleti ostatních lidí. Časový horizont odhadne učitel. Není nutné, aby všichni poznali všechny (u větších tříd to ani nebude možné). Po ukončení poznávání si žáci sednou do kruhu a postupně bude třída jako celek představovat osobnostní vlastnosti jednotlivých žáků. Po odpovědích spolužáků žák, o kterém je řeč, prozradí, jakou osobnost měl hrát.

6. Reflexe: Učitel s žáky na konci aktivity provede reflexi formou diskuse. Ideální je uspořádat strukturu skupiny do kroužku, protože je to osobnější než sezení v lavicích. Učitel by měl žákům položit otázky:

1. Bylo pro vás těžké zjistit v tak krátkém čase něco o neznámých lidech?
2. Jakou strategii jste využili pro zjištění informací?
3. Jaké informace bylo nejtěžší zjistit?
4. Spojovali jste si některé vlastnosti s určitou barvou kůže?

5. Jaké pocity a emoce ve vás tato aktivita vyvolávala?
6. Jak těžké bylo stát před třídou a poslouchat hodnocení druhých?
7. Jak byste ohodnotili vaši schopnost poznávat druhé?

Tabulka 2 - Příklady identit

Jméno	Osobnostní vlastnosti
Clemens Ragnhild (muž)	Tichý, pesimistický, neprůbojný
Armida Firenze (žena)	Vznětlivá, pomlouvačná, nezdvořilá
Léonie Judocus (žena)	Naivní, milá, usměvavá
Iantha Ezras (žena)	Tichá, lstivá, agresivní
Juliāna Elmārs (žena)	Hovorná, vtipná, sympatická

6.2.2 Minorita vs majorita

1. Věk žáků: 8.-9. třída

2. Pomůcky: Minimálně jeden text pro každou skupinu (ideálně více)

3. Cíle: Žáci si osvojí schopnost vcítit se do pozice menšiny.

4. Uvedení: Učitel s žáky probere problematiku minorit. Ozřejmí žákům, kolik minorit v České republice pobývá a jaké procentuální zastoupení zde mají. Pobaví se také o různosti názorů, které daná minorita může mít. Učitel se zeptá žáků, jak obtížné pro minoritu může být, aby své zájmy a názory prosadila v celospolečenské diskuzi.

5. Popis aktivity: Pedagog žáky rozdělí do dvou skupin. První skupina bude představovat majoritu a bude tedy početnější. Menší skupina bude představovat minoritu. Poměr žáků ve skupinách by měl být přibližně 4:1. Učitel pak nastíní problém, nad kterým se bude diskutovat. To může udělat pomocí článku, který dá oběma skupinám. Řekne každé skupině i názor, který mají zastávat. Obě strany se následně poradí a řeknou si, jaké argumenty v diskusi použijí. Po vypršení času (který určí učitel) se žáci pustí do konfrontace. Učitel zastává pozici facilitátora a dohlíží na to, aby se diskuse nezměnila v překřikování. Dokonce může dávat více prostoru majoritní skupině, jako tomu bývá často ve veřejném prostoru. Tato aktivita by měla být aplikována spíše se staršími dětmi (8.-9. třída) a do minoritní skupiny by měly být vybrány děti s vyšší emocionální stabilitou.

6. Příklad článku k aktivitě:

„Bílý nekuřák bez dětí a zvířat. Nouze o nájmy vede k diskriminaci

Nabídka nemovitostí, které se dají pronajmout, významně pokulhává nad poptávkou. Situace na trhu bydlení tak nahrává podivným praktikám. Někteří pronajímatelé si dovolí víc než dřív. Někdy i za hranicí zákona. Článek Lidé, kteří si hledají nájem, se v poslední době mohou setkat se zvláštními až nedůstojnými způsoby výběru nájemníků. Pro cizince, etnické menšiny či majitele domácích zvířat je často těžké najmout bydlení vůbec sehnat. Nabídka totiž nestačí, a tak jsou majitelé bytů vůči potenciálním nájemníkům v o dost silnější pozici. „Velmi obvyklé bývá, že pronajímatelé, zvláště ti, kteří disponují zrekonstruovanými byty, nechtějí do nájmu lidi

s domácími zvířaty, často ani s malými dětmi. O romské menšině ani nemluví,“ potvrdila Kristýna Řezáčová z realitní kanceláře RE/MAX Anděl. Realitní agentce nedávno přišla na prohlídku velmi slušná poloromská rodina s dospívajícími dětmi, která doposud bydlela v nájemném bytě u majitele. Ten se ale nyní rozhodl byt prodat. „Hned na úvod se mě zeptali, zda nebude pronajímateli vadit jejich tmavší barva kůže. Měla jsem zato, že majitel nic takového řešit nebude, zvláště, když tato rodina má velmi dobré reference od majitele bytu, v němž doposud bydlela,“ vypráví Řezáčová. Majitel pronajímaného bytu je ale nepřijal s tím, že „nebude nic riskovat“. Věděl, že prohlídek probíhá dost a byt se pronajme někomu jinému naprosto bez problémů. „Bylo velmi nepříjemné těm lidem sdělit, jak se věci mají a že do bytu nemohou. Paní se rozplakala, že je to již čtvrtý byt, kde byli odmítnuti,“ doplnila zástupkyně realitní kanceláře RE/MAX.⁵⁰

7. Reflexe: Učitelé a žáci se posadí do kruhu a začnou s reflexí aktivity. Pedagog se žáků zeptá na následující otázky:

1. Jak těžké pro vás bylo prosadit se v diskusi?
2. Jaké byly vaše emoce při diskusi?
3. Jaké bylo stát proti většině?
4. Podařilo se vám v diskusi uspět a říct všechny argumenty?
5. Na jakou stranu byste se přiklonil, kdybyste si mohli vybrat?
6. Jak by měla v této situaci reagovat romská rodina?

---

⁵⁰ MONIOVÁ, Eva. 2020. Bílý nekuřák bez dětí a zvířat. Nouze o nájmy vede k diskriminaci. In: Seznam zprávy [online]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/bily-nekurak-bez-deti-a-zvirat-nouze-o-najmy-muze-vest-k-diskriminaci-86360>

6.2.3 Práce s pojmy

1. Věk žáků: 8.-9. třída

2. Pomůcky: Tabule

3. Cíle: Žáci se naučí analyzovat slova, kterými se menšiny označují a následně dokáží vyhodnotit, zda jsou tato slova neutrální nebo urážející.

4. Uvedení: Učitel na začátku hodiny řekne žákům, že v kontextu s migranty a minoritami se v dnešní době používá mnoho slov, u kterých ani většina společnosti nezná správný význam. Může také dojít k situaci, kdy slovo, které my používáme jako neutrální, osobu jiného etnika urazí. Učitel také podotkne, že žáci žijí v reálném světě, a proto se spoustou pojmů již setkali. V dnešní hodině bude úkolem učitele zajistit, aby žáci věděli, co pojmy znamenají a uměli je správně použít.

5. Popis aktivity: Pedagog žáky vyzve, aby chodili k tabuli psát pojmy, kterými se ve společnosti označuje nějaká menšina nebo etnikum. Učitel musí nastavit mantinel, a to takovým způsobem, že žáky upozorní, aby nepsali na tabuli ryze vulgární slova, která slouží jako nadávky nejen pro menšiny nebo etnika. Tím, že aktivita je uzpůsobena tak, že žáci musí sami dojít napsat slovo na tabuli, by se tyto pokusy o humor měly také eliminovat. Po nahromadění pojmů učitel začne rozebírat jednotlivá slova zvlášť. Nejprve je důležité si říct, co dané slovo znamená, popřípadě jak vzniklo. Vždy je také potřeba si ujasnit, zda dané označení může osobu jiného etnika urazit. Žáci se musí do této osoby vcítit a rozhodnout.

6. Otázky do diskuse:

1. Všiml jsem si, že většina pojmů, které jste napsali, je mířena proti Asiatům nebo černochům? Z jakého důvodu tomu tak je?
2. Setkali se někdy s tím, že by někdo někomu rasisticky nadával?
3. Proč vznikají rasistická označení?
4. Jak bychom se měli chovat, kdyby někdo rasisticky nadával nám?

Obrázek 8 – Příklad, jak může tabule pojmů vypadat

6.2.4 Práce s filmem

1. Věk žáků: 6.-9. třída

2. Pomůcky: Projektor a plátno (nebo interaktivní tabule)

3. Cíle: Žáci dokáží rozpoznat co je etnikum, rasismus, segregace, diskriminace a jiné pojmy v praxi.

4. Uvedení: Učitel řekne žákům, že teoretické znalosti, které se o multikulturní výchově doposud dozvěděli, nyní použijí v praktické rovině. Multikulturní výchova totiž není o tom, aby se žáci něco teoretického naučili, ale hlavně o tom, aby to uměli přenést do reálného života.

5. Popis aktivity: Pedagog s žáky zopakuje termíny, které se učili v předešlých hodinách. Důležité je, aby všichni žáci znali jejich význam. Následně učitel žákům pustí film, který se rasovou problematikou bude zabírat. Ideální je film s příběhem. Žáci dostanou za úkol zapisovat si situace, které jsou charakteristické k učivu, které probírali. Taktéž si zapíšu situace, u nichž si nejsou jisti, co přesně znamenají nebo znázorňují.

6. Reflexe: Po skončení filmu učitel začne pokládat otázky. Nejprve se zeptá, zda někdo objevil ve filmu rasismus, xenofobii, etnikum nebo jiný z již probíraných pojmů. Pokud některá situace bude nejasná, ihned se chopí příležitosti a rozvíří o ní diskusi. Učitel by se neměl hned stavět do role soudce, ale měl by nechat žáky, aby si sami situaci rozebrali. Pouze se svými podněty a připomínkami snaží žáky vést k dosažení správného závěru. Pokud se postřehy, které si žáci sami zapsali, vyčerpají, učitel pokládá další otázky k filmu. Může se ptát na:

1. Emoce, které postavy v jednotlivých chvílích prožívaly.
2. Postavu, která byla ve filmu nejzranitelnější.
3. Situaci ze života žáků, která by připomínala tu z filmu.
4. Postavu, která byla nejvíce rasově tolerantní.
5. Postavu, která byla plná předsudků a rasové nesnášenlivosti.

7. Promítaný film: Pouštět celovečerní filmy může být problematické, protože učitel na to nemá oprávnění. Ideální je tedy vybrat si některý z nabídky filmů určených pro výukové účely. Doporučil bych například web JSNS, který je k tomu přímo určen, a na kterém lze najít další výukové materiály a aktivity k danému filmu. Pro tuto aktivitu se hodí film *Černá ovce*⁵¹

---

⁵¹ *Černá ovce* [online]. Praha: Člověk v tísní, 2018. Dostupné také z: <https://www.jsns.cz/lekce/333572-cerna-ovce>

6.2.5 Vlámové a Valoni

1. Věk žáků: 6.-9. třída

2. Pomůcky: Projektor a plátno (nebo interaktivní tabule), prázdné papíry

3. Cíle: Žáci dokáží poznat, co jsou předsudky, jak a proč vznikají a jak se proti nim bránit.

4. Uvedení: Učitel začne hodinu proslovem k žákům. Řekne jim, že svět se sice díky globalizaci neustále propojuje a my můžeme slyšet o různých lidech z různých koutů světa, avšak díky tomu, že o nich pouze slyšíme a nepoznáme je osobně, může být pro nás těžké představit si, jací tito lidé doopravdy jsou a jak vypadají.

5. Popis aktivity: Pedagog žáky vyzve, aby zavřeli oči. Text jim pomalu přečte a žáci si budou představovat, jak obě skupiny vypadají. Následně se obě skupiny pokusí nakreslit. Je úplně jedno, při jaké to bude činnosti. Důležité je, aby zprostředkovali na papír svůj první dojem. V průběhu kreslení učitel promítne text na tabuli, aby se mohli žáci, kteří zapomněli, co v něm bylo, podívat.

6. Pracovní text: Belgie je jistě bohatá a krásná země. Málokdo ale ví, že je rozdělená na dvě skupiny obyvatel. Vlámové žijí na severu Belgie a Valoni na jihu. Oba tábory Belgičanů jako by snad již nemohly být rozdílnější. Vlámové sídlí u hranic s Holandskem a mají k nim kulturně hodně blízko. Stejně jako Nizozemci mluví „chrochtavým“ jazykem, do kterého by neznalý člověk neřekl, že je to lidská řeč. Jsou velmi pracovití. Nesnášejí lenost a plýtvání časem. Typická je pro ně systematickosti a dochvilnost. Nemají moc smysl pro humor. Neustále nadávají na Valony, kteří žijí v jižní části země. Nedokáží pochopit, jak mohou být tak líní a neambiciózní. Valoni mají naopak kulturně blízko k Francii. Jejich jazykem je libozvučná francouzština. Na rozdíl od Vlámů si umí užívat život. Jejich oblíbeným nápojem je víno a jeho kvalitu dokáží dobře rozeznat a ocenit. Nehrnou se do práce, nýbrž jsou spíš vláční a zdrženliví. Umí si užívat jak rodinného života, tak bohémského životního stylu. Jejich hodnoty nejsou směřovány k práci, ale spíše k dobrému společenskému žití. Tyto dvě skupiny si navzájem nerozumí. Nerozumí si jak řečí, tak vším ostatním. Je až k údivu, že spolu mohou žít v jednom státě.

7. Reflexe: Žáci si sednou do kruhu a své obrázky dají doprostřed. Následně si postupně každý vezme svůj obrázek a řekne o něm, co a proč do něj namaloval. Až se každý vystřídá, učitel začne pokládat další otázky.

1. V jaké části Belgie byste chtěli žít?
2. Z jaké části země byl nejspíš autor tohoto textu?
3. Jak by text vypadal, kdyby ho psal Vlám?
4. Myslíte, že lze vůbec obecně popsat, jací lidé v těchto velkých skupinách jsou?
5. Jak tedy máme poznat lidi z jiných částí země, když nemůžeme věřit nikomu cizímu?

6.2.6 ANO, či NE?

1. Věk žáků: 8.-9. třída

2. Pomůcky: Papírky na označení názorů

3. Cíle: Žáci se dokáží uvědomit si své předsudky a zvládnou odůvodnit, proč je mají a kde jsem k nim přišli.

4. Uvedení: Učitel s třídou probere, kde je původ jejich názorů. Udělá to především tak, že se žáků bude ptát a oni budou odpovídat podle toho, jak si myslí, že tomu ve skutečnosti je. Důležité je, aby si žáci uvědomili, kdo všechno může ovlivnit názory ovlivnit.

5. Popis aktivity: Třídu rozdělíme na dvě zóny. Jedna strana bude „ANO“, druhá „NE“. Lístky s těmito hesly umístíme na zadní zdi těchto zón. Speciální možností bude stanoviště „CHCI VYSVĚTLIT“. Třída bude tedy rozdělena jako na obrázku 6. Učitel bude žákům pokládat otázky. Žáci vždy půjdou buď na stranu „ANO“ nebo na stranu „NE“, podle toho, jaká je jejich odpověď na danou otázku. Speciální možnost „CHCI VYSVĚTLIT“ je pro ty případy, kdy žákova odpověď není jednoznačná. Po každé otázce nechá učitel žákům čas na rozhodnutí a až nebude nikdo bez odpovědi, začne u stanoviště „CHCI VYSVĚTLIT“. Každý žák, který zde stojí, dostane možnost se vyjádřit. Poté učitel pokračuje k dalším stranám. Vždy se zeptá, zda se chce někdo vyjádřit, proč odpověděl takto. Pokud nebude odpověď, může se nějakého žáka sám zeptat, avšak i u této aktivity platí pravidlo STOP, takže žák, pokud nechce, nemusí rozhodnutí

vysvětlovat. Během této minireflexe může padnout pár zajímavých názorů, které mohou u některých žáků změnit jejich odpověď. Učitel se tedy po odpovědích zeptá, zda chce někdo přejít na druhou stranu. Takto učitel pokračuje s každou otázkou.

Obrázek 9 - Schéma třídy

6. Otázky:

1. Rád se setkávám s lidmi různých etnik a ras.
2. V MHD si radši sednu vedle bělocha než vedle černocho.
3. Česko by mělo bránit příchodu migrantů.
4. Běloši mají vyšší IQ než černoši.
5. Když už k nám někdo přijde, musí se naučit mluvit česky.
6. Při přijímání na školy by měli mít přednost Češi před cizinci.
7. Prezident ČR by měl být běloch.
8. Asiaté vypadají všichni stejně.
9. Lidé z východu nezvládají kvalifikovanější práci.
10. Romům by neměly být vypláceny sociální dávky.

7. Reflexe: Učitel s žáky otázky dál probírat nebude. Řekne jim však, že jejich názory jsou formovány jak prostředím, tak jimi samotnými, a to díky jejich kognitivním funkcím. Důležité je, aby věděli, proč daný názor mají a aby jen nepřejali názor od někoho, kdo jim je sympatický, protože ten ho také může mít pouze zprostředkovaný. V konečném důsledku pak žákům nepřímo formuje postoje někdo, koho ani neviděli a nebyl by pro ně důvěryhodný (viz obrázek 7.)

Obrázek 10 - modelová mapa přejímání názorů

Žáci si otázky, na které odpověděli, zapíší do sešitu. Za domácí úkol si doma odpoví, jak daný názor u nich vznikl, kdo ho ovlivnil a zhodnotí, jak moc je silný (neměnný).

6.2.7 Zdravíme do světa

1. Věk žáků: 6.-9. třída

2. Pomůcky: Dopis, chytrý telefon nebo kamera

3. Cíle: Žáci poznají jedince jiné kultury a rasy. Dokáží posoudit, v čem jsme stejní a v čem odlišní.

4. Uvedení: Učitel s žáky otevře téma vzdělávání v jiných zemích světa. Zamyslí se, jak se asi daří dětem v různých státech, jaké problémy řeší nebo jestli vůbec vědí o České republice.

5. Popis aktivity: Pedagog se na začátku žáků zeptá, kam by chtěli svůj dopis poslat. Odhlasuje se nejprve světadíl a potom konkrétní země. Následně učitel po hodině emailem kontaktuje některou ze škol v dané zemi a zeptá se jí, jestli by měla zájem o

výměnu dopisů. Takhle učitel zkouší jednotlivé školy, dokud některá neprojeví zájem. Domluví se na podmínkách, tedy že dopis bude v angličtině a zároveň že bude obsahovat určité náležitosti. Poté dojde k samotné realizaci. Učitel v hodině s žáky dopis napíše (popřípadě může poprosit angličtináře o spolupráci) a odešle. Pak bude čekat na dopis, který přijde z druhé školy. Druhá fáze tohoto projektu je video. Žáci natočí krátké úryvek, v němž se představí druhé třídě a natočí například prostory své školy. To samé udělají žáci z opačné školy. Další spolupráce je již na učiteli. Může dětem zprostředkovat chat, který by ještě více propojil obě skupiny dětí nebo může s danou školou kontakt přerušit a kontaktovat jinou školu z jiné země.

6. Reflexe: Reflexe u tomto typu aktivity může probíhat formou eseje. Žáci si veškeré nabyté poznatky utřídí doma a sepíší je na papír. Učitel jim může dát volnou ruku nebo určit otázky, na které budou mít žáci za úkol v eseji odpovědět. Příklady otázek:

1. Bavit tě kontakt s dětmi z jiné země?
2. Co ses o nich dozvěděl?
3. V čem tkví výhody a nevýhody školy, do které žáci chodí?
4. Chtěl by si do této školy chodit také?
5. Byly tyto děti šťastné?
6. Co tě ještě zaujalo?

Eseje by byly dále svými autory přečteny v následující hodině.

6.2.8 Diskuse a argumentační fauly

1. Věk žáků: 8.-9. třída

2. Pomůcky: Vytisknuté texty, internet (PC, mobily)

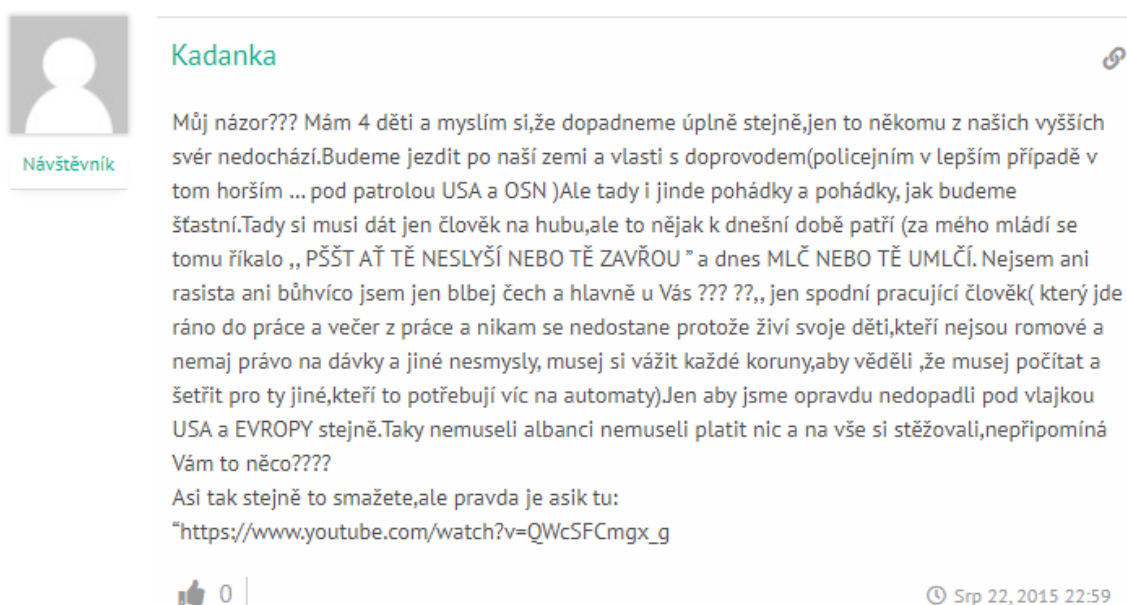
3. Cíle: Žáci dokážou rozpoznat odborný názor od manipulativního. Zvládnou ohodnotit zdroje a dohledávat informace. Žáci si uvědomí, jak fungují sociální sítě, kdo na nich vystupuje a jak se na nich mají chovat.

4. Uvedení: Učitel navodí rozpravu o vnímání otázky migrace ve společenských diskuzích. Ozřejmí žákům, že každý člověk žije v určité sociální bublině a dostávají se k němu informace z různých zdrojů. Některý člověk v naší republice téma migrace

nemusel ani zaznamenat a jiný s ním byl naopak každodenně konfrontován. Pedagog přiměje žáky se zamyslet, jak často se během posledních let dostali do kontaktu s tímto tématem. Také se učitel zeptá, zda se veřejných diskusí na toto téma aktivně účastní, pasivně je sledují nebo se jim naopak snaží vyhýbat. Dále se ve třídě zodpoví otázky, zda je vůbec možné se tomuto tématu vyhnout a jestli každý člověk musí mít na tuto problematiku názor.

5. Průběh aktivity: Učitel rozdělí žáky do přibližně pěti skupin. Každé z nich rozdá text s příspěvkem v diskusi. Žáci budou mít za úkol si tento text přečíst a analyzovat ho. Určí, jaký má autor příspěvku na migranty názor. Zhodnotí, na čem tento názor staví a na co se odkazuje. Také podtrhnou v textu pasáž, která jim přijde jako argumentační faul. Následně vytvoří odpověď, kterou by slušně a sofistikovaně na příspěvek odpověděli. Použití mohou také internet (buď v telefonu nebo učitel tuto aktivitu může realizovat v IT učebně).

Obrázek 11 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"

Návštěvník

Kadanka

Můj názor??? Mám 4 děti a myslím si, že dopadneme úplně stejně, jen to někomu z našich vyšších svér nedochází. Budeme jezdit po naší zemi a vlasti s doprovodem (policejním v lepším případě v tom horším ... pod patrolou USA a OSN) Ale tady i jinde pohádky a pohádky, jak budeme šťastní. Tady si musí dát jen člověk na hubu, ale to nějak k dnešní době patří (za mého mládí se tomu říkalo „PŠŠT AŤ TĚ NESLYŠÍ NEBO TĚ ZAVŘOU“ a dnes MLČ NEBO TĚ UMLČÍ. Nejsem ani rasista ani bůhvíco jsem jen blbej čech a hlavně u Vás ??? ??, jen spodní pracující člověk (který jde ráno do práce a večer z práce a nikam se nedostane protože živí svoje děti, kteří nejsou romové a nemají právo na dávky a jiné nesmysly, musej si vážit každé koruny, aby věděli, že musej počítat a šetřit pro ty jiné, kteří to potřebují víc na automaty). Jen aby jsme opravdu nedopadli pod vlajkou USA a EVROPY stejně. Taky nemuseli albanci nemuseli platit nic a na vše si stěžovali, nepřipomíná Vám to něco????

Así tak stejně to smažete, ale pravda je asi tak tu:
"https://www.youtube.com/watch?v=QWcSFCmgx_g

 0 | Srp 22, 2015 22:59

Obrázek 12 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"

emimino.cz/diskuse/imigranti-do-cr-235828/

☰ Diskuze Skupiny Bazar Deníčky Recenze Poradny Porodnice Seznam jmen

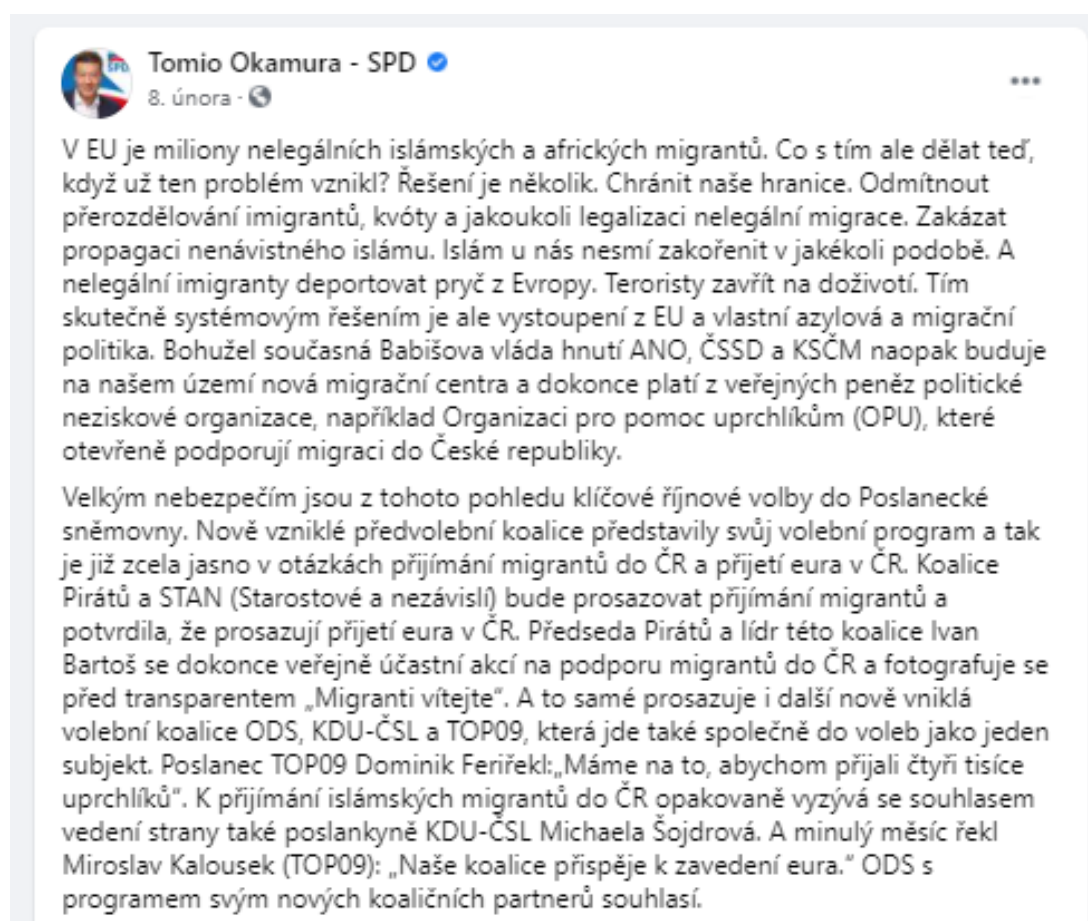
 30.8.15 20:46 0

Imigranti do ČR

Ahoj holky,

chci se podělit o svůj názor a možná rozproudit diskusi, pokud to tu některá děvčata bude zajímat. Teď čtu na Seznamu kolik už chytli dodávek, v níž byli do ČR převáženi nelegální imigranti. Fascinuje mne, jak je náš národ klidný. Sice se na různých fórech lidé ošívají, jak je to hrozné, ale nikdo nevyjde do ulic, nikdo nic prakticky neřeší, jen se kafrá na fórech a v hospodách. Jak to vnímáte vy? Máte děti, plánujete děti, přemýšlíte nad dopady pro náš stát, pro nás občany ČR, pro nás z „našeho kmene“? Nebojíte se budoucnosti? Nebojíte se toho, jak se budou mít naše děti? V jaké budou žít společnosti? Jaká jim hrozí rizika? Fascinuje mne, jak všichni spoléhají na státní složky, na vládu, která ať se to týká čehokoliv nikdy nebyla schopna naprosto nic vyřešit a spíš mi připadá, že náš stát snad ve všech ohledech potápí. Trošku si říkám, že stát se to o sto let dřív, tak vzniknou, teď mi odpusťte ač mladý ročník, tak mi naskakuje výraz „lidové milice“ a občané budou aktivní. Jsem opravdu překvapena tím, jak jsme neaktivní národ, jak jsme splachovací... Nejen v tomto ohledu imigrantů, ale i v mnoha jiných mi připadá uvažování národa takové, že „Však jsme si v 89tém zacinkali klíčema a vycinkali svobodu, tak dál už nemusíme být aktivní. Přece zase nepůjdeme do ulic.“ No jen si říkám, potěš koště, kam to s tou naší zemí až dojde.

Obrázek 13 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"

Tomio Okamura - SPD 8. února · 🌐

V EU je miliony nelegálních islámských a afrických migrantů. Co s tím ale dělat teď, když už ten problém vznikl? Řešení je několik. Chránit naše hranice. Odmítnout přerozdělování imigrantů, kvóty a jakoukoli legalizaci nelegální migrace. Zakázat propagaci nenávistného islámu. Islám u nás nesmí zakořenit v jakékoli podobě. A nelegální imigranty deportovat pryč z Evropy. Teroristy zavřít na doživotí. Tím skutečně systémovým řešením je ale vystoupení z EU a vlastní azylová a migrační politika. Bohužel současná Babišova vláda hnutí ANO, ČSSD a KSČM naopak buduje na našem území nová migrační centra a dokonce platí z veřejných peněz politické neziskové organizace, například Organizaci pro pomoc uprchlíkům (OPU), které otevřeně podporují migraci do České republiky.

Velkým nebezpečím jsou z tohoto pohledu klíčové říjnové volby do Poslanecké sněmovny. Nově vzniklé předvolební koalice představily svůj volební program a tak je již zcela jasno v otázkách přijímání migrantů do ČR a přijetí eura v ČR. Koalice Pirátů a STAN (Starostové a nezávislí) bude prosazovat přijímání migrantů a potvrdila, že prosazuje přijetí eura v ČR. Předseda Pirátů a lídr této koalice Ivan Bartoš se dokonce veřejně účastní akcí na podporu migrantů do ČR a fotografuje se před transparentem „Migranti vítějte“. A to samé prosazuje i další nově vniklá volební koalice ODS, KDU-ČSL a TOP09, která jde také společně do voleb jako jeden subjekt. Poslanec TOP09 Dominik Feriřekl: „Máme na to, abychom přijali čtyři tisíce uprchlíků“. K přijímání islámských migrantů do ČR opakovaně vyzývá se souhlasem vedení strany také poslankyně KDU-ČSL Michaela Šojdrová. A minulý měsíc řekl Miroslav Kalousek (TOP09): „Naše koalice přispěje k zavedení eura.“ ODS s programem svým nových koaličních partnerů souhlasí.

Obrázek 14 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"

12.12.2003 3:08 Reagovat ›

Rozmanitost a multikulturalizmus

[Robert Nohejl](#) emunest ([zavináč](#)) cyberinternet ([tečka](#)) oom ([tečka](#)) au 202.?.?.?

Lide dokazi pochopit ,jak pestovat chovne kone ,jak zuselechnit jejich rasu,co do vzhledu a vykonu a ovsem ,co do inteligence a z tohoto hlediska,ale i za investovane penize si tuto rasu chrani a vysledek je znat na zavodni draze,tazne kone a kone ,jez kdysi pouzivala armada,jako velmi odolny druh v cizim prostredi.

Pani ,jez se venuji pejskum ,chrani rodokmen sve cubicky a nenechaji nejakeho ulicnika z ulice zbastardovat jejich chov, dokonce i pocet stenat je omezeny,vse je peclive evidovano,cena je vysoka a souteze ukazuji ,jak daleko pestitel se zaslouzil o cistotu rodokmenu-krve "sampina" a opetne ,nikdo ,jak u konu a psu nemluvi o nejakem zvirecim rasismu,proc teda lide nepestuji svoji rasu a zkoci na kdejaky blabol o rasismu,kdyz ten ,co to tvrdi si hlida velmi peclive svou rasu a kdyby doslo k promichani s jinym nabozenstvim ,tak mluvi orasovem holocaustu,ktery je udajne horsi ,nez ten tolikrat denne pripominany.

Kdyz nam Holywood stale ukazuje pribehy cernouska s bilou blondatou "pokrokovou"nerasistickou blondynkou,tak by mel Kosher Valey jit prikladem azacit v Israelu,mezi svymi,kde udajne zid z Etiopie neni to same ,jako Askentsky zid,tak ,jak napsal Berstein-Rasisticky Israel

22723

Obrázek 15 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"

Ladislav [redacted]

Děkuji za Váš názor mistře. Konečně někdo vyslovil to, co si mnoho lidí myslí. Za veškerým zlem stojí USA, a vždy pod záštitou dodržování základních lidských práv a svobod vyvolají válku, aby mohli z toho těžit. Evropská kultura a migranti to nejde dohromady. Pokud se neprosadí, neudělá zásadní změna, že politická reprezentace EU nezmění kurz a postoj k řešení tzv. migrantské krize, tak to je už prohraný boj. Všechno skončí katastrofou a velkým krveprolitím!!!!!! Není možné, abychom se neuměli postarat o své nemocné děti, na které se musí vybírat peníze, a aby přežili, nebo měli základní vybavení, matky samoživitelky, které by se měli věnovat péči a výchově dětí, bezdomovce. Navrhoval bych zrušit veškeré neziskovky, které se snaží pod záminkou humanity škodit všemu, co je Evropské, národní, a slovo vlastenec se stává nadávkou a kdo si dovolí vyslovit, že je vlastenec je ihned označován za rasistu a xenofoba. Lidé buďte obezřetní a ve střehu.

To se mi líbí · Odpovědět · 1 r

6. Reflexe: Učitel se žáků zeptá:

1. Jaké pocity jste měli, když jste si příspěvek přečetli?
2. Jakou odpověď byste asi na váš příspěvek dostali?
3. Proč v dnešní době plno lidí užívá v diskusi (dtto) falešný profil?
4. Je důležité vědět, s kým diskutujeme nebo bychom se měli zajímat pouze o věcnou stránku diskuse?
5. Co určuje, kolik dostane daný příspěvek „lajků“? Je „nejlajkovanější“ příspěvek tím nejerudovanějším?
6. Jak poznáte kvalitní a podnětnou diskusi od té nekvalitní?

6.2.9 Jak byste proti rasismu bojovali vy?

1. Věk žáků: 6.-9. třída

2. Pomůcky: Projektor a plátno/interaktivní tabule

3. Cíle: Žáci si uvědomí, jak probíhá boj proti rasismu. Poznají složitost a důležitost tohoto snažení.

4. Uvedení: Učitel žákům vysvětlí, že rasismus je dnes v mnoha vyspělých státech celospolečensky odsuzován. I tak se však s jeho projevy můžeme setkat, a proto dál probíhá proti rasismu boj. Žáci si mohli všimnout poklekávání při fotbale, časté jsou i různé demonstrace za práva rasových menšin. Občas se však ozývají názory, že se boj proti rasismu dostává do míst, kde pro něj není místo. Otázkou je, jak efektivně proti rasismu bojovat?

5. Průběh aktivity: Pedagog promítne na plátno nebo tabuli text, který si s žáky společně přečtou. Dále učitel žáky rozřadí do skupin (po 3 až 4 lidech). Úkolem každé skupiny bude se zamyslet, zda boj proti rasismu prezentovaný v textu je dostatečný a účinný, popřípadě jaké jsou důvody toho, proč efektivní není. Skupina se také pokusí vytvořit vlastní projekt na podporu boje proti rasismu. Může být opravdu jakýkoliv a finance žáků na něj jsou neomezené. Podmínkou je pouze představit, proč právě tento projekt by měl být tím, který dokáže účinně bojovat proti rasismu a na jakou populaci cílí. Časovou porady skupin odhadne učitel. Následně si všichni sednou do lavic a postupně každá skupina představí svůj projekt (buď z místa, kde ho tvořili nebo před tabulí). Ostatní spolužáci nejprve vyslechnou náležitosti dané činnosti a následně budou moci pokládat dotazy. Otázky může pokládat i učitel, avšak není to nutné, pokud je dostatek dotazů od třídy. Takto se prostřídají všechny skupiny.

6. Text k aktivitě:

„Oscary mají nová pravidla. Aby film dosáhl na hlavní cenu, budou v něm muset být zastoupeny menšiny

Americká Akademie filmového umění a věd, která každoročně předává ocenění známé jako Oscar, v úterý představila nové stanovy, které musí snímky dodržet, aby se mohly od roku 2024 ucházet o sošku pro nejlepší film. Pravidla se týkají zastoupení žen, lidí se zdravotním postižením a rasových a sexuálních menšin nejen před kamerou, ale i například v rámci propagace a distribuce filmu. Stanovy budou po následující tři ročníky udílení cen sloužit pouze jako doporučení. Aby se projekty mohly ucházet o nominaci v kategorii nejlepší film během 96. ročníku Oscarů v roce 2024, budou muset splnit dva ze čtyř nových standardů. První se týká reprezentace osob a témat ve filmu samotném. Hlavní či výraznou roli musí mít zástupce rasové či etnické menšiny nebo musí alespoň 30 procent herců ve vedlejších či epizodních rolích tvořit ženy, zástupci rasových, etnických a LGBTQ skupin nebo lidé se zdravotním postižením. Snímek také první podmínku splní, pokud se jeho hlavní dějová linka nebo téma filmu zaměřuje na osoby ze zmíněných skupin. Další část se týká zastoupení sledovaných skupin lidí ve štábu nebo také v čele v kreativních a technických odvětvích, jako je kamera, režie, střih, produkce, návrh kostýmů, výprava a dekorace, masky, zvuk, speciální efekty, casting nebo scénář. Třetí a čtvrté pravidlo ukládají stejné požadavky na pracovníky, kteří se podílejí na marketingu a distribuci nebo jsou placenými stážisty distribuční společnosti daného snímku. Jak upozorňují někteří američtí novináři, žádné výrazné změny se ale diváci dočkat nemusí. Nová pravidla se totiž dají dodržet mnohem snadněji, než se může zdát, a filmy nominované například během loňských Oscarů by stále zvládly projít“.⁵²

---

⁵² *Oscary mají nová pravidla. Aby film dosáhl na hlavní cenu, budou v něm muset být zastoupeny menšiny* [online]. Praha: Český rozhlas, 2020. Dostupné také z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/oscary-americka-filmova-akademie-nova-pravidla-zeny-mensiny-lgbtq_2009091430_kro

6.2.10 Sluníčko versus člověk

1. Věk žáků: 6.-7. třída

2. Pomůcky: Nastřihané papírky od učitele, úbor žáků na sport, dva barevné míčky

3. Cíle: Žáci pochopí, proč mají lidé různý odstín barvy kůže. Budou umět zhodnotit výhody tohoto faktu pro lidstvo.

4. Uvedení: Učitel bude vycházet z poznatků od Niny Jablonski (kapitola 2). Vysvětlí žákům, proč je odstín barvy kůže u lidí z různých. Důležité je, aby pochopili, že tmavší barva kůže může být někdy výhodnější a někdy méně výhodná, v závislosti na zeměpisné šířce, ve které daný člověk žije.

5. Průběh aktivity: Pedagog vytvoří lístečky, na kterých bude napsáno buď „tmavá barva kůže“ nebo „světlá barva kůže“. Každý žák si jeden vylosuje a nebude ho nikomu ukazovat. Zároveň učitel dvěma žákům hodí barevné míčky. Každý míček bude symbolizovat jinou geografickou oblast. Například pokud jim hodí modrý a zelený, pak modrý bude značit rovník a zelený polárním kruh. Na rovníku je sluneční záření daleko intenzivnější, a proto bude vadit lidem, kteří mají méně melaninu, tedy lidem se světlejší barvou kůže. Naopak lidem s větším množstvím melaninu, tedy lidem s tmavší barvou kůže, toto intenzivní sluneční záření vadit nebude. Pokud chytne žák s míčkem, který symbolizuje rovník, někoho se světlou barvou kůže, pak tento žák bude muset oběhnout celou tělocvičnu. Poté přiběhne k misce, kde budou zbývající papírky a náhodně si ten svůj vymění za jiný. Pak se vrátí do hry. Pokud žák s míčkem, který symbolizuje rovník chytne někoho s tmavou barvou kůže, pak se mu nic nestane a trestné kolo běžet nemusí, protože je proti Slunci nad rovníkem chráněn. Obdobně tomu je s druhým míčkem, který symbolizuje polární kruh. Pokud žák, který ho drží, chytne někoho s tmavou barvou kůže, pak tento žák bude muset oběhnout trestné kolo, protože slabé sluneční záření nad polárním kruhem způsobí, že si nebude moci vyrobit dostatek vitamínu D. Pokud chytne někoho se světlou barvou kůže, tak daný žák nebude mít problém si vytvořit i z tohoto slabého slunečního záření dostatek vitamínu D a nebude tedy muset běžet na trestné kolo.

6. Reflexe: Učitel si s žáky sedne do kruhu a zeptá se jich na otázky spojené s touto aktivitou:

1. Proč jste se jako lidé se světlejší barvou kůže museli vyhýbat rovníku?
2. Žijí lidé se světlejší barvou kůže na rovníku? Jak se museli přizpůsobit?
3. Co může udělat prostředí polárního kruhu lidem s tmavší barvou kůže?
4. Žijí tito lidé ve vyšších nadmořských výškách? Jak se museli přizpůsobit?
5. Mění se vaše barva kůže v průběhu roku?
6. Jak je možné, že příroda pozná, jakou barvu kůže budeme potřebovat?

6.3 Zpráva psychologa k navrženým aktivitám

„Autor se v praktické části své práce zabývá tématem rasové tolerance a snaží se o vytvoření výukových metod, které by byly vhodné a realizovatelné v předmětu multikulturní výchovy. Metody mají sebezkušenostní formu, což pomáhá vžít se žákům do problematiky. Autor přehledně popisuje průběh aktivit a definuje jejich cíle, nechává zde však vždy prostor pro individuální úpravy dle potřeby konkrétní třídy a pedagoga. Metody dělí adekvátně pro jednotlivé věkové skupiny.

Autor vytváří poměrně atraktivní výukové metody, které by mohly žáky zaujmout a dosáhnout jejich aktivního přístupu a zamyšlení se nad tématem. Tyto metody však sebou přinášejí i celou řadu limitů, nad kterými se autor ve své práci také zamýšlí. Velká míra zodpovědnosti zde spočívá na schopnostech pedagoga, jak i sám autor píše, důležitá je důkladná příprava, tedy podrobné studium problematiky, konzultace s kolegy, školním psychologem a uvědomění si vlastních postojů v rámci probíraného tématu. U některých obtížnějších aktivit je možné zvážit přítomnost dalšího pedagoga, který by mohl pomoci při celé organizaci aktivity. Další významný limit shledávám v problematice třídním klimatu a nastavení žáků k sebezkušenostním metodám. Velmi důležité je brát na zřetel citlivost zvoleného tématu, možnost, že se téma bude osobně dotýkat některého z žáků. V tom případě je nutné přistupovat zvláště obezřetně, aby nedošlo k narušení vztahů ve třídě.

Úspěšnost výukových metod tedy závisí především na schopnostech konkrétního pedagoga. Dle mého názoru jsou aktivity konstruované kvalitně a při jejich zvládnutí mohou přinést žákům náměty k přemýšlení a možná mohou vést i k přehodnocení některých již zažitých postojů.“

Mgr. Jan Račický

7. Závěr

Při výuce multikulturní výchovy je jedním z klíčových pravidel předávání znalostí, které žákům pomohou orientovat se v kulturách a rasách. Jen díky poznání a vzdělanosti mohou žáci sami dojít k přesvědčení, že rasismus a rasové předsudky nemají v moderním světě místo. V teoretické části se nejprve podařilo popsat důvody, proč je používání dělení člověka na lidské rasy zastaralé. Bylo vysvětleno, že termín lidská rasa je sociální konstrukt a v dnešním světě již jeho užívání nedává smysl. Autor práce se dále zaměřil na důvody, proč jsou jednotliví lidé odlišní, zejména pak barvou kůže. Díky studii Niny Jablonski (2008) dokázal popsat, že barva kůže má u lidí v jednotlivých částech světa jiný odstín díky intenzitě slunečního záření, proti kterému se tělo zvýšením množství podkožního pigmentu brání.

Dále teoretická část práce operuje s pojmy jako etnikum, xenofobie, diskriminace a rasismus. Vnímání těchto pojmů veřejností může být odlišné od skutečného významu těchto slov, a proto autor věnoval část své práce jejich základnímu vysvětlení (i když by jejich důkladná analýza vydala na samostatnou diplomovou práci). Autor práce se snaží použít šetření a příklady z reálného života, aby daná problematika byla pro čtenáře co možná nejpochoptelnější. Praktická část pak s těmito pojmy dále pracuje a modeluje aktivity, kterými můžou být objasněny v praxi. Obecně většinu poznatků teoretické části lze použít přímo ve výuce.

Teoretická část nabízí také principy, jak danou kulturu poznat. Velká schopnost empatie přispívá k boji proti předsudkům. V kapitole 4.4 o humanizaci autor popisuje, jak může dehumanizace hrát velkou roli i u dětí. Učitel musí žáky naučit, že k cizí kultuře musí přistupovat s respektem a nesnažit se ji hodnotit ze svého pohledu ovlivněného etnocentrismem. Chování jiných kultur pak může vypadat jako iracionální, i když ve skutečnosti je silně racionální a jedinci dané kultury mají ke svému chování důvody.

Tato práce si kladla za cíl navrhnout výukové metody, které budou v praxi využitelné a budou efektivní ve formování žáků k rasové toleranci. Následně měly být tyto aktivity aplikovány v praxi během autorovy souvislé praxe, ale koronavirus tomuto druhému kroku zabránil. Z důvodu, že veškeré školy fungovaly v online režimu (a značná část učila asynchronní formou), nemohl být záměr této práce uskutečněn.

Autor se nakonec po konzultaci s vedoucím práce rozhodl, že navrhne dvojnásobný počet aktivit než původně zamýšlených pět, a ty následně zkonzultuje s odborníkem na pedagogiku a psychologii. Toto se již díky velké ochotě Petry Hořejšové povedlo. Všechny aktivity byly podrobně rozebrané a upravené tak, aby z pedagogického i psychologického hlediska byly pro děti co možná nejvhodnější. Nejvíce se autor s Petrou Hořejšovou zabývali cíli jednotlivých aktivit. Ty jsou pro tyto metody klíčové a pedagog by se jich měl po celou dobu výuky držet. Taktéž Petra Hořejšová udělila autorovi mnoho cenných rad s aplikací aktivit ve výuce. Existuje mnoho malých věcí, například uskupení žáků při reflexi, které mohou značně ovlivnit otevřenost dětí.

U praktické části práce je důležité si uvědomit, že žádná metoda nemusí být stoprocentně účinná. Učitel musí svou třídu znát a zvolit takovou aktivitu, kterou lze v jejím prostředí aplikovat. Taktéž situace, jež se během nich mohou přihodit, nelze odhadnout, je to opět záležitost individuální. Existuje však pár základních pravidel, která obecně přispějí ke zlepšení jakýchkoliv aktivit zaměřených na rasovou toleranci. Tato pravidla autor práce popsal na začátku teoretické části.

U konkrétních metod autor vždy definoval cíl. Ten je potřeba si stanovit, protože celá následující činnost k němu bude směřována a v pozdější reflexi bude k němu učitel žáky vést. U jednotlivých metod jde také cíl měnit, takže její strukturu lze nechat stejnou, akorát učitel udělá drobné změny tak, aby špěla k cíli, který si zvolí.

U uvedení do aktivity autor pouze navrhnul obecný postup, který je možný. Úvodní část by měla být podněcující, takže žáci by se měli uvolnit a rozmluvit se. Také by začátek měl být koncipován tak, aby dítě pochopilo, čeho se bude činnost týkat a z jakého učiva bude v této aktivitě čerpat. Učitel se tedy nemusí řídit návodem popsaným autorem práce, ale může si zvolit svůj vlastní. Měl by však spět k výše uvedeným cílům.

Samotné aktivity jsou navrženy tak, aby simulovaly realitu. Zlepšují jak znalosti, tak dovednosti. Následně se snaží působit na názory a hodnoty, avšak cílem není sdělit žákům, že uznávaný názor je tento a jiný je nepřijatelný. Pomocí jejich znalostí o rasově odlišných skupinách a dovedností, například umění poznat osobnost jedince, která je trénována v aktivitě 6.1 Poznávání druhých, si následně dokáží tvořit sami názory,

které nejsou ovlivněny předsudky. Žáci by v budoucím životě měli vědět, proč daný názor mají a neměli by se bát ho podrobit věcné diskuzi.

Velkým přínosem pro práci je vyjádření psychologa Jana Račického. Autor práce má za sebou totiž jen malé množství pedagogické praxe a názor psychologa, který se ve školním prostředí pohybuje, a který může kriticky zhodnotit možnosti daných aktivit, je zcela jistě cenný. Zvláště v dnešní době, kdy jsou žáci a studenti vystaveni enormnímu stresu a čím dál častěji vyhledávají pomoc, je čas takového odborníka opravdu vzácný. Autor práce měl v tomto ohledu štěstí, protože se s Janem Račickým v minulosti seznámil na dětském táboře, kde oba zastávali pozici vedoucího. Zpráva psychologa pak z velké části potvrzuje teorie, které autor práce nastínil. Jan Račický se ztotožňuje s názorem, že aktivity mohou naplnit své cíle, avšak je zapotřebí velké odbornosti pedagoga a dalších věcí, které autor v práci popisuje. Taktéž připomíná rizika a doporučuje asistenci dalšího učitele nebo konzultaci se školním psychologem.

Jak je uvedeno v této práci, názory žáků na druhém stupni základní školy se již těžce mění. Mnozí autoři dokonce uvádějí, že multikulturní výchova má jen marginální význam. Co lze s jistotou říct je to, že práce s mládeží na téma rasové tolerance je pro pedagoga výzvou. Aktivity budou s každou třídou probíhat jinak. Lze očekávat konfliktní situace nebo nepochopení záměru. Neopatrností může pedagog zadělat na šikanu ve třídě nebo jiné problémy. Rasová nenávisť se však ve společnosti dá dnes zpozorovat a pokud proti ní chceme celospolečensky bojovat, musí škola jako vzdělávací instituce v této bitvě pomoci.

8. Seznam zdrojů:

ABOUD, Frances E. a Doyle, A.-B. 1996. Parental and peer influences on children's racial attitudes. *International Journal of Intercultural Relations*.

BENEŠ, Jan. 1994. *Člověk*. Ilustroval Adolf ABSOLON. Praha: Mladá fronta. Orbis pictus (Mladá fronta). ISBN isbn:80-204-0460-0.

COSTELLO, Kimberly a HODSON, Gordon. 2012. Explaining dehumanization among children: The interspecies model of prejudice. *The British journal of social psychology / the British Psychological Society*.

Černá ovce [online]. Praha: *Člověk v tísni*, 2018. Dostupné také z: <https://www.jsns.cz/lekce/333572-cerna-ovce>

FREDRICKSON, George M. 2003. *Rasismus: stručná historie*. Přeložil Veronika MATYSOVÁ. Praha: BB art. ISBN 80-7341-124-5.

GIDDENS, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 9788072031245.

HLAVÁČOVÁ, L. 2019. *Rasa versus etnická skupina*. Praha: Univerzita Karlova.

CHAPLIN, George a Nina G. JABLONSKI. 2009. Vitamin D and the evolution of human depigmentation. *American Journal of Physical Anthropology*, 139(4).

JABLONSKI, Nina G. 2006. *Skin: A Natural History*. Berkeley, University of California Press.

KUDRNÁČ, Aleš. 2016. Gender differences among Czech youth in prejudice towards minorities, *Journal of Youth Studies*.

LOUČNÝ, Jiří. 2015. *Teorie sociální dominance: Adaptace metody SD06-SCALE a její ověření v českém kulturním prostředí*. Olomouc. diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2021. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: NÚV. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

MONIOVÁ, Eva. 2020. Bílý nekuřák bez dětí a zvířat. Nouze o nájmy vede k diskriminaci. In: Seznam zprávy [online]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/bily-nekurak-bez-deti-a-zvirat-nouze-o-najmy-muze-vest-k-diskriminaci-86360>

NEKONEČNÝ, Milan. 2018. Postoje [online]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postoje_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postoje_(MSgS))

Oscary mají nová pravidla. Aby film dosáhl na hlavní cenu, budou v něm muset být zastoupeny menšiny [online]. Praha: Český rozhlas, 2020. Dostupné také z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/oscary-americka-filmova-akademie-nova-pravidla-zeny-mensiny-lgbtq_2009091430_kro

PELCOVÁ, Naděžda. 2009. Multikulturalismus a multikulturní výchova. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-392-4.

PRŮCHA, Jan. 2011. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton. s. 15-19. ISBN 978-80-7387-502-2.

PRŮCHA, Jan. 2010. Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]. 3. vyd. Praha: Portál. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.

Průřezové téma Multikulturní výchova [online]. Praha: Digifolio, 2016. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10911>

SHARMA, Sanjay. 2005. Multicultural Education: Teachers Perceptions And Preparation. Journal of College Teaching & Learning (TLC).

SEBERA, Martin. 2012. Sbírka studijních materiálů k předmětu Metodologie [online]. Brno, Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1451/podzim2014/bp2477/um/skripta_metodologie_bc.pdf.

SIDANIUS, Jim a PRATTO, Felicia. 1999. Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139175043

SVOBODA, Zdeněk a SMOLÍK, Arnošt. 2010. Pedagogická, sociální a zdravotní práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením. V Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta. s. 47-51. ISBN 978-80-7414-328-1.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2008. ed. Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠMAUSOVÁ, GERLINDA. 1999. „Rasa“ Jako Rasistická Konstrukce / The Concept of Race: A Construction of Racist Discourses." Sociologický Časopis / Czech Sociological Review 35, no. 4.

This map shows what white Europeans associate with race [online]. United Kingdom: The conversation, 2017. Dostupné z: <https://theconversation.com/this-map-shows-what-white-europeans-associate-with-race-and-it-makes-for-uncomfortable-reading-76661>

VANČATA, Václav. 2005. Paleoantropologie a evoluční antropologie. Učební text pro studenty antropologických oborů University Karlovy. Praha: Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra biologie a ekologické výchovy.

VODÁKOVÁ, Alena, HRDÝ, Ladislav a SOUKUP, Václav. 1993. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 5. ISBN 80-901424-1-9.

WOLF, Josef. 2000. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0099-4.

9. Seznam obrázků

Obrázek 1 - Mapa světa podle odstínu barvy kůže.....	14
Obrázek 2 - Mapa světa podle míry dopadu UV záření	14
Obrázek 3 - Etnocentrismus.....	18
Obrázek 4 - Kulturní relativismus (emický).....	18
Obrázek 5 - Kulturní relativismus (etický).....	18
Obrázek 6 – Mapa míry rasových předsudků obyvatel evropských zemí	20
Obrázek 7 - Počet cizinců v českých školách.....	42
Obrázek 8 – Příklad, jak může tabule pojmů vypadat	53
Obrázek 9 - Schéma třídy.....	57
Obrázek 10 - modelová mapa přejímání názorů	58
Obrázek 11 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"	60
Obrázek 12 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"	61
Obrázek 13 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"	62
Obrázek 14 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"	62
Obrázek 15 - Text k aktivitě "diskuse a argumentační fauly"	63